

Technická univerzita v Liberci

Ekonomická fakulta

Studijní program: N 6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Podniková ekonomika

Rozvoj malých obcí ve venkovském prostoru

Development of small villages in rural areas

DP-EF-KE-2010-26

MONIKA LOUPÁ

Vedoucí práce: Ing. Miroslava Lungová Ph.D. KE

Konzultant: RNDr. Ivana Pecháčková. Krajský úřad v Liberci

Počet stran: 83

Počet příloh: 1

Datum odevzdání: 7. 5. 2010

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci, 7. 5. 2010

Monika Loupá

Poděkování

Děkuji paní Ing. Miroslavě Lungové Ph.D. za cenné rady, konzultace, praktické připomínky a za ochotu, se kterou vedla mou diplomovou práci. Dále bych chtěla poděkovat paní starostce a paní účetní v obci Záhoří za spolupráci při zpracování praktické části této práce.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá problematikou rozvoje malých obcí ve venkovském prostoru. Snahou autorky je nalézt konkrétní faktory rozvoje ve vybrané obci a tím přispět k jejímu efektivnějšímu a přesnějšímu stanovení plánů do budoucna. Východiskem je obecná charakteristika venkovského prostoru a jeho specifik. Zjištěné poznatky jsou následně aplikovány na vybranou obec Záhoří nacházející se v Libereckém kraji. Práce také objasňuje metodu hodnocení bonity obcí a swot analýzu, která bude Záhoří sloužit jako podklad pro její další rozhodování v nadcházejícím plánovacím období 2010 - 2014.

První kapitola obsahuje historii a význam venkova. V dalších částech jsou vymezeny venkovské obce podle kritérií OECD, Eurostatu a Českého statistického úřadu. V praktické části bude analyzována vybraná obec pomocí několika přístupů. Přínos a shrnutí diplomové práce je uveden v závěrečné části.

KLÍČOVÁ SLOVA

venkovský prostor

malé obce

bonita obcí

swot analýza

aktivní management obce

spolufinancování projektů

ANNOTATION

The diploma thesis deals with the development of small communities in rural areas. The author is trying to find specific factors in the development of selected community and thereby contribute to its efficient and accurate determination of the plan for the future. The starting point is a general characteristic of rural space and specifics. Of findings are then applied to a selected community Záhoví located in the Liberec region. The thesis also explains the method of credit rating of municipalities and SWOT analysis, which will serve as a basis Záhoví for its next decision in the coming programming period 2010 – 2014.

The first chapter contains the history and meaning of rural. In other parts of the rural communities are defined according to criteria of OECD, Eurostat and the Czech Statistical Office. The practical part will analyze selected community through several approaches. Benefits and a summary of thesis is included in the final section.

KEY WORDS

rural area

small villages

village evaluation

SWOT analysis

active management of community

co-financing projects

OBSAH

ÚVOD	9
1 Vývoj a význam venkova	10
2 Kritéria vymezení venkova	14
2.1 Definice OECD	15
2.2 Definice statistického úřadu EU (EUROSTAT)	16
2.3 Vymezení venkovských obcí v ČR	18
2.4 Vymezení venkova na základě modifikace variant	19
2.4.1 Vymezení dle počtu obyvatel	19
2.4.2 Vymezení dle počtu a hustoty obyvatel	20
2.4.3 Vymezení dle statutu	21
3 Identifikace místních zdrojů	23
3.1 Lidské zdroje a jejich vliv na venkovský prostor	25
3.1.1 Management obcí	25
3.1.2 Vybrané socioekonomické a demografické ukazatele	26
3.2 Podnikatelské prostředí	33
3.3 Dopravní infrastruktura a vybavenost obce	36
3.3.1 Dopravní infrastruktura	36
3.3.2 Technická vybavenost	37
3.3.3 Občanská vybavenost	38
4 Ekonomický potenciál a určení bonity obcí	39
4.1.1 Finanční bonita	39
4.1.2 Majetková bonita	40
4.1.3 Rozvojová bonita	40
4.2 SWOT analýza	42
5 Analýza obce Záhoří	43
5.1 Charakteristika a historie obce	43
5.2 Socioekonomické charakteristiky	44
5.3 Výpočet bonity	47
5.3.1 Finanční bonita	48
5.3.2 Majetková bonita	62
5.3.3 Rozvojová bonita	63
5.4 SWOT analýza obce Záhoří	73
5.4.1 Místní obyvatelé a občanská vybavenost	75
5.4.2 Podnikatelské prostředí	76
5.4.3 Dopravní a technická vybavenost obce	77
5.4.4 Potenciál cestovního ruchu a životní prostředí (ŽP)	78
Závěr	79
Seznam použité literatury	81
Seznam příloh	Chyba! Záložka není definována.

Seznam zkratek

a.s.	akciová společnost
Czechpoint	Český Podací Ověřovací Informační Národní Terminál
ČOV	Čistička odpadních vod
č.	číslo
ČR	Česká republika
DS	Dluhová služba
EU	Evropská unie
EUROSTAT	Statistický úřad Evropské unie
LK	Liberecký kraj
MAS	Místní akční skupina
MR	Mikroregion
MRK	Mikroregion Kozákov
MSP	Malé a střední podniky
MZe	Ministerstvo zemědělství České republiky
např.	například
obr.	obrázek
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
ORP	Obce s rozšířenou působností
OÚ	Obecní úřad
POV	Program obnovy venkova
PPP	Public Private Partnership (Partnerství veřejného a soukromého sektoru)
s.r.o.	společnost s ručením omezeným
SWOT	Strenghts, Weaknesses, Opportunities, Threats, Silná stránka, Slabá stránka, Příležitost a Ohrožení
tab.	tabulka
ÚZ	Územní plán
ŽP	Životní prostředí

Seznam tabulek

Tab. 1 Četnost venkovských obcí v krajích ČR	18
Tab. 2 Rozložení obyvatel v krajích dle kritéria počtu obyvatel do 2000 (rok 2007).....	20
Tab. 3 Obyvatelstvo ČR dle vzdělání a velikostních skupin obcí (rok 2001)	29
Tab. 4 Míra nezaměstnanosti venkovského obyvatelstva v minulosti	32
Tab. 5 Technická vybavenost obcí ČR dle velikostních kategorií (v%)	37
Tab. 6 Občanská vybavenost obcí podle velikostních kategorií (rok 2004, v%)	38
Tab. 7 Struktura SWOT analýzy	42
Tab. 8 Obce venkovského prostoru v Libereckém kraji dle počtu obyvatel v roce 2008 ...	44
Tab. 9 Zaměstnané osoby dle sektoru ekonomické činnosti v roce 2001	45
Tab. 10 Míra nezaměstnanosti v Libereckém kraji (k 31.12.2008).....	46
Tab. 11 Příjmy a výdaje v obci Záhoří (v Kč).....	50
Tab. 12 Příjmy a výdaje na 1 obyvatele (tis. Kč/obyvatel)	51
Tab. 13 Podíly dílčích příjmů a výdajů obce na celkových příjmech a výdajích (v%).....	51
Tab. 14 Výpočet ukazatele dluhové služby	52
Tab. 15 Dluhová služba obce Záhoří, kdy ve vedení byl bývalý starosta	53
Tab. 16 Dluhová služba obce Záhoří, kdy ve vedení byla nová starostka	53
Tab. 17 Dluh na obyvatele obce Záhoří (v Kč)	54
Tab. 18 A Rozdíl mezi plánovaným a skutečným rozpočtem (v Kč)	60
Tab. 19 Vývoj celkového majetku na obyvatele (v Kč)	62
Tab. 20 Výnosnost z pronájmu dlouhodobého majetku (v Kč).....	63
Tab. 21 Projekty (rok 2009)	70
Tab. 22 Základní SWOT analýza obce Záhoří	74
Tab. 23 Lidské zdroje a občanská vybavenost v Záhoří.....	75
Tab. 24 Podnikatelské prostředí v Záhoří.....	76
Tab. 25 Dopravní a technická vybavenost obce Záhoří	77
Tab. 26 Cestovní ruch a ŽP v Záhoří.....	78

Seznam obrázků

Obr. 1 Hustota zalidnění v obcích venkovského prostoru (31.12.2008)	15
Obr. 2 Vymezení okresů v ČR podle hustoty obyvatel	17
Obr. 3 Vymezení dle počtu obyvatel a hustoty zalidnění.....	21
Obr. 4 Vývoj počtu obyvatel podle velikostních skupin obcí v ČR	27
Obr. 5 Věková struktura obyvatel podle velikostních skupin v ČR (rok 2007)	28
Obr. 6 Podíl osob zaměstnaných v lesnictví, rybolovu a zemědělství	31
Obr. 7 Zaměstnanost v malých a středních podnicích v ČR podle krajů (rok 2008)	34
Obr. 8 Podíl obyvatel venkovského prostoru ve správních obvodech ORP (31.12.2008)..	35
Obr. 9 Vývoj počtu obyvatel v obci Záhoří (v letech 1971-2008)	44
Obr. 10 Vývoj nezaměstnanosti v obci Záhoří v letech 2000-2009	46
Obr. 11 Obecné návrhy řešení pomocí swot analýzy	73

ÚVOD

Venkov, jak by se mohlo zdát, není jednotný prostor se stejnými problémy a stejnými možnostmi řešení. Mezi jednotlivými venkovskými obcemi v České republice se vyskytují značné rozdíly, které jsou však přirozené. Rozdílné typy území vyžadují i rozdílné přístupy k rozvoji daného území. Obec Záhoří byla vybrána jako předmět zájmu z několika důvodů. Ten první byl fakt, že již několik let autorka vypomáhá na Obecním úřadě Záhoří – Smrčí, má možnost sledovat změny a získává zkušenosti z oblasti hospodaření a plánování rozpočtů v malé venkovské obci. Druhým důvodem zájmu o tuto obec je skutečnost, že tato obec poskytla potřebné podklady a dokumenty pro vznik této práce.

Cílem této práce je nalézt nejdůležitější zdroje růstu pro malé obce nacházející se ve venkovském prostoru a poté aplikovat zjištěné obecné závěry na konkrétní obec. Úspěšnost a prosperita jakékoliv organizace se často ve významné míře odvíjí od schopností pracovníků. Proto bude dílčím cílem prokázat na v konkrétním případě důležitost kvalitního managementu. Dále objasnit problematiku spolufinancování projektů, jelikož obec se z pravidla nejvíce rozvíjí díky realizovaným projektům, které z části musí spolufinancovat. Mnohdy se jedná o základní občanské či technické vybavení jako je škola, školka, knihovna, hřiště, dobrá infrastruktura, údržba silnic, vodovod či plynofikace. Malé obce většinou mívají nižší rozpočty a tudíž i menší možnost realizovat rozsáhlé rozvojové projekty samy. Pokud budou mít možnost ekonomicky a sociálně se rozvíjet, venkov by se mohl stát místem pro atraktivní bydlení, podnikání a rekreaci.

Tato práce je strukturována do pěti kapitol. Obsahem první kapitoly je stručný nástin vývoje a významu venkova v České republice. Ve druhé kapitole jsou diskutovány různé přístupy k vymezování venkova a pro účely práce je zvoleno jedno z uváděných kritérií. Nalezení místních zdrojů a jejich vliv na růst venkova je předmětem kapitoly třetí. Čtvrtá část stručně charakterizuje obec Záhoří a následně ji analyzuje za použití dvou metod, bonity obcí a swot analýzy. V závěrečné kapitole jsou shrnuta zjištěná fakta a formulována doporučení na pozitivní vývoj obce Záhoří. Při vypracování diplomové práce byly použity dostupné údaje a prameny a aplikovány metody analyticko- syntetické.

1 Vývoj a význam venkova

Pro většinu dosavadního vývoje společnosti bylo charakteristické ostré ohraničení města a venkova. Symbolickou a zároveň fyzickou hranicí byly hradby středověkého města. Uvnitř hradeb byla soustředěna rozhodovací moc, obchod, specializovaná výroba i služby, mimo hradby se většina obyvatel živila zemědělstvím. Podíly městského a venkovského obyvatelstva se z dlouhodobého hlediska neměnily. To neznámá, že zůstávaly stále stejné, ale měnily se v závislosti na hospodářském a populačním vývoji. „Podíl městského obyvatelstva v předmoderních společnostech nepřesahoval 10%. Za hlavní změnu venkovské společnosti lze považovat průmyslovou revoluci, která nezasáhla jen do oblasti lidského života, nýbrž i do krajiny, kde společnost žije. Proces industrializace v českých zemích těsně souvisel s procesem zvyšování územní koncentrace obyvatelstva a procesem urbanizace. Venkov se v tomto průběhu stává jakýmsi zbytkovým prostorem. Modernita a její jednotlivé aspekty se šíří nerovnoměrně.“¹

Školy a výroba spojená se vzděláváním v řemeslných dovednostech se více koncentrovaly do měst, na venkově zůstávalo méně vzdělané obyvatelstvo. Mezi městy a venkovem existují silné vztahy do dneška, ty jsou však nerovné, polarizační: města rostou díky příchodu lidí z venkova a spoléhají na dodávky potravin a vody. Na venkově však v řadě regionů a sídel začalo docházet nejen ke snižování podílu venkovského obyvatelstva, ale i ke snižování jeho absolutního počtu. Tento jev se nazývá depopulace.

Ve druhé polovině 19. století a první polovině 20. století se v českých zemích rychle zvyšoval podíl městského obyvatelstva a narůstala územní koncentrace obyvatelstva (nejrychleji v období 1890 – 1910), ale většina lidí nadále žila i pracovala na venkově. K depopulaci venkova významně přispěl také odsun Němců a osídlování pohraničí. Snižování počtu obyvatel vyvolaného dlouhodobou emigrací se odrazilo v nepříznivé věkové a vzdělanostní struktuře obyvatel venkova, a to zejména v pohraničí. Odcházeli totiž nejčastěji mladí, vzdělaní a podnikaví. V kontrastu s vývojem v západní Evropě, kde značná suburbanizace spojená především s individuální automobilovou dopravou přispěla

¹ Horská P. a kol., Zrod velkoměsta. Praha – Litomyšl, 2000. s. 130

k prolínání městských a venkovských zón, v tehdejším socialistickém Československu zůstala zachována silná fyzická hranice mezi městem a venkovem. Pro roli venkova v postindustriální společnosti byly nejvýznamnější především změny sídelního systému. Ty jsou souhrnně označovány jako přechod od extenzivní k intenzivní fázi urbanizace. Pro celou řadu výrobních i obslužných činností se z hlediska nákladů na pozemky i pracovní sílu stávala výhodná lokalizace mimo vlastní města, avšak zpravidla v poloze dobře napojené na dopravní a telekomunikační infrastrukturu. Mimo metropolitní areály zůstávalo území mající omezené předpoklady pro rozvoj terciérních a kvartérních činností. Pro obyvatele středně velkého města nebo venkovního sídla je nyní důležité, aby jejich sídlo leželo v metropolitní oblasti, a ne mimo ni.

Život ve městech se pro většinu lidí stal všední nezbytností. Současně s růstem měst začaly narůstat také negativní průvodní rysy života ve městech. Mezi nejčastější negativní rysy patří: znečištěné prostředí, nedostatek volného prostoru, dopravní zatížení, kriminalita apod. Již po jedné či dvou generacích života ve městě se lidé začali obracet k venkovu jako k estetickému ideálu a místu rekreace. Součástí tohoto zájmu je možná i potřeba pobytu ve venkovském prostředí a pro jiné práce s půdou.

Existuje řada pozitivních charakteristik, které signalizují výrazné kvality venkovského prostoru, jako jsou: atraktivita pro bydlení, atraktivita pro trávení volného času a rekreaci, kvalita životního prostředí, kulturní krajina, větší sociální zázemí. Hlavními projevy oživení zájmu o venkov je chalupaření a venkovská turistika. Tento zájem a obdiv ke krajině má pozitivní dopad na zachování a údržbu venkovské kulturní krajiny a v některých případech umožnil samotné fyzické přežití venkovských sídel. Současně může vzniknout konflikt mezi pohledem na venkov v představách obyvatel v metropolitních oblastech a v představách samotných obyvatel tradičního venkova.

Ztrátu identity venkova lze považovat za největší problém venkova v postindustriální společnosti. Počet obyvatel ve venkovských obcích však nelze považovat za konstantní. „V průběhu 90. let se změnila atraktivita velikostních i polohových kategorií obcí. Venkovské obce, tj. obce s méně než 2000 obyvateli, ztrácely, když se očistila příslušná data o působení administrativních změn, v sledovaném období 1991 – 1998 ročně o 0,71 procenta

obyvatelstva. Vylidňování tak není obecným problémem venkovského prostoru, ale problémem vybraných území.“² Snižování počtu obyvatel na vesnicích je všeobecně způsobeno jejich přirozeným úbytkem a stěhováním do měst. To je kompenzováno migračními přírůstky, ty však nebývají ve stejné míře, jako úbytek obyvatelstva. „Česká republika usiluje o udržitelný a vyvážený rozvoj regionů ČR i o růst kvality života všech skupin obyvatel regionů na základě povzbuzování nových ekonomických aktivit s důrazem na inovace, na tvorbu pracovních míst v regionálním i místním měřítku, na zlepšení kvality infrastruktury, na rozvoj lidských zdrojů a na prohlubování sociální integrace – tyto cíle odráží v různé podobě strategické dokumenty ČR či krajů. Díky opakujícím se analýzám sociálně ekonomické situace v ČR, lze vypořádat určité regionální difference v možnostech a podmínkách rozvoje.“³

Tato skutečnost dává podnět k hledání cest, jak zmíněné rozdíly překonat a jak přispět k vyváženému rozvoji všech oblastí. K výskytu území se zhoršenými podmínkami pro další rozvoj docházelo častěji v tzv. „venkovském prostoru“, kde se dopady nepříznivých podmínek ještě zvyšovaly v provázání na další rizikové rozvojové faktory, které jsou právě pro tato území specifická. Za takové faktory lze považovat: velikostní struktura obcí, poloha, technická vybavenost obcí, sociální problémy, pasivita a nízká vzdělanost ve vedení obce.

V minulosti docházelo a i nadále dochází ke změnám (politickým, legislativním, organizačním). S těmito změnami se nejdéle a nejhůře vyrovnává právě venkov. Pro dobře fungující obec je nejdůležitější angažovanost a schopnost starosty, zastupitelstva a samozřejmě občanů, bez ohledu na velikost obce.

Český venkov je stále atraktivní, ale je potřeba do něj investovat, aby se stal kvalitním místem pro bydlení a rekreaci, a měl co nabídnout i dalším generacím. Bohužel současný stav je takový, že malé venkovské obce nemají dostatek vlastních finančních prostředků na realizaci rozvojových aktivit a mnohdy bývají odkázány na různé fondy a dotační

² Horská P. a kol., *Zrod velkoměsta*. Praha – Litomyšl, 2002. s. 308

³ BINEK, J. A KOL. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 18

programy (např. Program obnovy venkova⁴). Většina obcí se snaží využívat tyto zdroje financí, např. z Evropské unie, Ministerstva pro místní rozvoj či kraje. Stále existují takové obce, které ztroskotávají na tom, že její vedení není schopné orientovat se v problematice dotací a neustálých legislativních novinek. Pasivita nebo nerozumné hospodaření ze strany vedení může vést přinejmenším k zadlužení obce, v horším případě k jejímu úpadku.

⁴ Cílem programu je formou dotace podpořit obnovu a rozvoj venkovských obcí. Příjemci podpory jsou vymezení a specifikováni pro každý z pěti dotačních titulů zvlášť. Obecně se však jedná o obce či svazky obcí. Více na stránkách Ministerstva pro místní rozvoj

2 Kritéria vymezení venkova

Tématem této kapitoly je vymezení samotného venkovského prostoru. Venkovský prostor, často označovaný jako venkov, je územím, které je tvořeno velkým množstvím sídel a krajiny mezi nimi. Svou prostorovou strukturou, charakterem hospodářství a společnosti je specifickou částí socioekonomické sféry, která pro podporu rozvoje vyžaduje také specifický přístup. Často zde bude používán výraz „venkovské obce“, neboť za venkov je považováno území venkovských obcí. Trvale obydlenou část pevniny tvoří města (urbánní krajina), venkov (rurální krajina) a divočina (wilderness). Jelikož v českých zemích žádná divočina neexistuje, lze v nejširším pojetí za venkov považovat vše, co není městem. Problémem je přesné vymezení hranice obcí ve venkovském a městském prostoru. K vymezení se používá řada kritérií, které však samy o sobě nedokážou zcela vypovědět o rázu krajiny. Pro větší přesnost je tedy vhodné tato kritéria kombinovat spolu s jinými, aby bylo docíleno jasné charakteristiky oblasti.

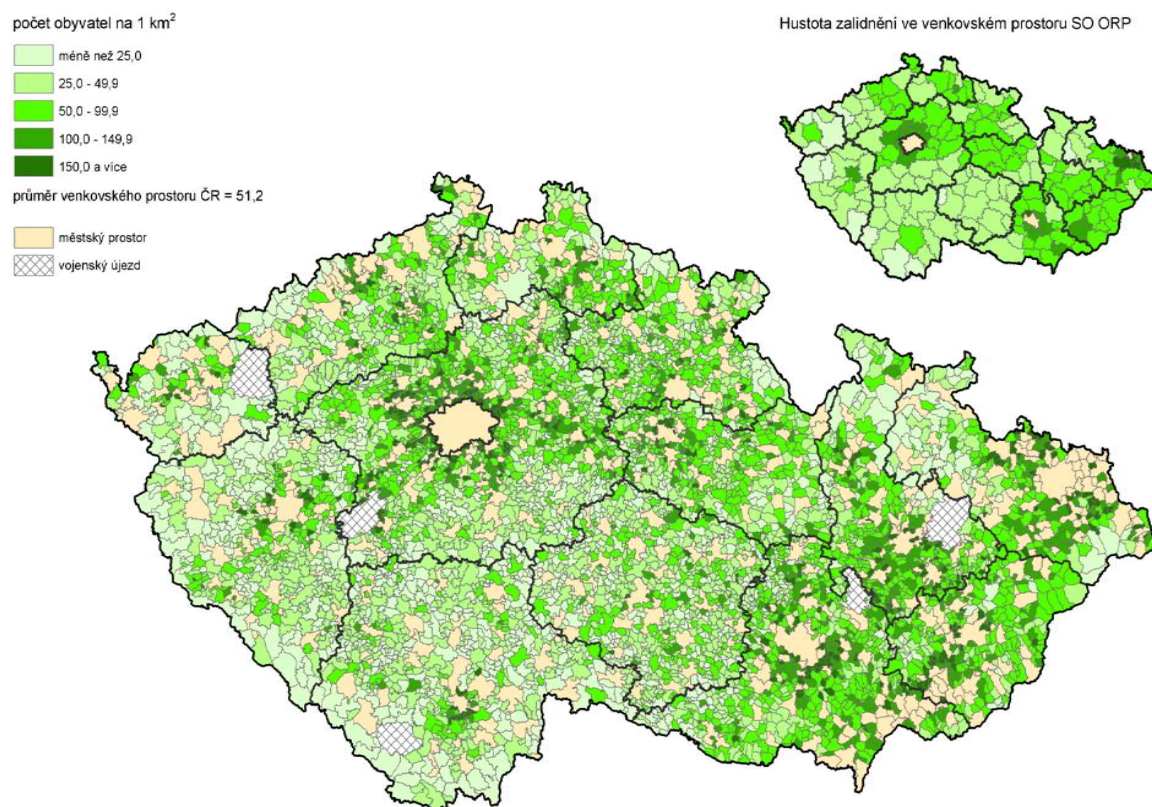
Lze rozlišit dva druhy přístupů. První přístup je spíše technický, soustřeďuje se na jednu či pouze několik charakteristik a je často využíváný pro potřeby regionální politiky. Druhý přístup vychází z co nejvíce komplexního pohledu na území a zkoumá nejen kvantitativní, ale i kvalitativní znaky sídelní, hospodářské, sociální a krajinné oblasti⁵. Ovšem ten vede ke vzniku různorodého souboru definic, které jsou obtížně uchopitelné, a zařazování venkova podle některých těchto definic by pouze vedlo k vymezení nesourodé mozaiky území. Následující kapitoly budou založeny na prvním přístupu k vymezování venkova. Typickým příkladem prvního typu přístupů jsou dvě definice využívané v západní Evropě, postavené především na socioekonomických kritériích. „Exaktní vymezení venkova je však v ojedinělých případech nezbytné. Takovým případem může být požadavek na jasné vymezení příjemců dotací, tj. účelové vymezení pro uplatňování politiky rozvoje venkova. Základní podmínkou této politiky je přesná, adresná a právě jen jedna možnost financování určitého záměru z veřejných zdrojů, aby byla dodržena filozofie její transparentnosti. Exaktní vymezení venkova tak neodráží reálný venkov, ale různé hierarchické semiperiferie, periferie a marginálie.“⁶

⁵ Svobodová, H. a kolektiv autorů. *Synergie ve venkovském prostoru*. Brno. 2009

⁶ Svobodová, H. a kolektiv autorů. *Synergie ve venkovském prostoru*. Brno. 2009, s.12

2.1 Definice⁷ OECD

Tato definice používá jako jediné kritérium hustotu zalidnění. Podle OECD jsou považovány za venkovské oblasti ty, jejichž hustota zalidnění je nižší než 150 obyvatel/km².

Obr. 1 Hustota zalidnění v obcích venkovského prostoru (31.12.2008)

Pramen: [www.czso.cz/xl/edicniplan.nsf/t/4800304CAA/\\$File/511361-09.pdf](http://www.czso.cz/xl/edicniplan.nsf/t/4800304CAA/$File/511361-09.pdf)

Tato mapa poukazuje na výskyt venkovských obcí (zelená barva) v ČR za předpokladu použití pouze kritéria hustoty obyvatelstva. Nej hustěji osídlené venkovské obce jsou v okolí velkých měst (Praha, Brno, Plzeň, Ostrava). To může souviset s procesem suburbanizace.⁸

⁷ Obě definice (OECD, EUROSTAT) čerpány z: BINEK, J. A KOL. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 21

⁸ Suburbanizace znamená rozšiřování městské zástavby, stěhování městského obyvatelstva a dalších aktivit z jader měst do jejich zázemí. Tímto procesem vznikají v poslední době části území na kontaktu města a venkova.

Kritérium hustoty zalidnění zjemňuje hranici vymezování venkova dle počtu obyvatel (viz. kap. 2.3). Je vhodné např. pro obce, které mají sice více než 2 000 obyvatel, ale této hodnoty dosáhly jen díky velkému počtu místních částí, které jsou samostatnými sídelními útvary a nemají městský charakter. Na druhou stranu toto kritérium pomůže nezahrnout mezi venkovské obce ty, které jsou hustě osídlené a obvykle se nacházejí v nějakém urbanizovaném či suburbanizovaném prostoru.

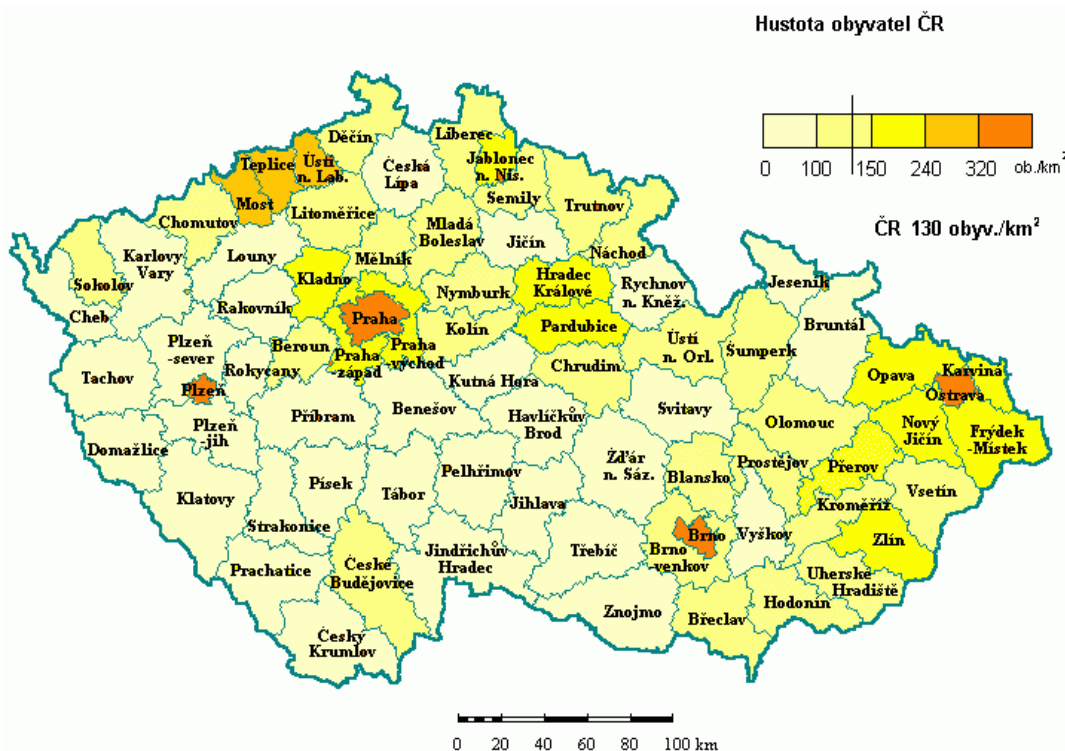
2.2 Definice statistického úřadu EU (EUROSTAT)

Dnem 1. 5. 2004 ČR vstoupila do Evropské unie a ta definuje venkov jako území, které vykazuje hustotu 100 obyvatel/km² a méně. Statistický úřad používá vedle kritéria hustoty zalidnění také počet obyvatel. Dle získaného údaje o stupni urbanizace lze regiony opět rozdělit na tři kategorie.

- hustě obydlené zóny s hustotou zalidnění nad 500 obyvatel/km² a počtem obyvatel alespoň 50 000
- přechodné zóny s hustotou zalidnění větší než 100/km² a počtem obyvatel alespoň 50 000, které nespádají do první kategorie
- řídké obydlené zóny, které zahrnují všechny ostatní obce a seskupení obcí, které nesplňují výše uvedená kritéria (tedy venkovský prostor).

Konzultační dokument statistického úřadu EU uvádí ještě tři podskupiny posledně jmenované kategorie: extrémní venkovské osídlení (do 8 obyvatel/km²), méně zalidněné venkovské oblasti (8-50 obyvatel/km²) a venkovské oblasti (50-100 obyvatel/km²).

Pro zajímavost je zde uveden obrázek č. 2. Ten znázorňuje hustotu obyvatel nikoliv podle regionu, ale podle jednotlivých okresů v ČR. Celkem je v České republice 77 okresů včetně Hl. města Prahy. Z toho je 33 okresů s hustotou do 100 obyvatel/ km² (42,9 % okresů) a 57 okresů s hustotou do 150 obyvatel/ km² (74 % okresů). Venkovský prostor v ČR podle tohoto vymezení v roce 2007 tvořil území 5 734 obcí (z celkového počtu 6 249), což představuje 79 % rozlohy státu, na které žije 30 % obyvatel republiky.

Obr. 2 Vymezení okresů v ČR podle hustoty obyvatel

Pramen: ČSÚ, 2007. Obrýs: <http://www.econ.muni.cz/~maryas/ISKRES/iskres_c.htm>

Shrnutí

Výhoda těchto dvou definic je v jejich jednoduchosti. Pracují s dobře dostupnými údaji a jsou vhodné pro rámcové porovnání různých zemí mezi sebou. Na druhou stranu mají řadu nevýhod. Hustota zalidnění není v jednotlivých státech srovnatelná. Může se tedy stát, že podle uvedených měřítek bude v jedné zemi za venkov považováno určité procento nejmenších obcí, zatímco v jiné to bude celé území státu s výjimkou hlavního města. Toto je možné především proto, že tyto definice nezahrnují funkční a strukturální charakteristiky venkovského prostoru.

Další nevýhoda využití této definice spočívá ve značné rozdrobenosti sídel v ČR. Je zde mnoho malých vesnic, které však mají malou rozlohu, a tak se může stát, že přestože splňují velikostní kritéria, nezapadnou do definice z hlediska hustoty obyvatelstva. Tato nevýhoda se ve skutečnosti neuplatňuje, protože pomocí kritéria hustoty jsou hodnoceny rozsáhlejší územní celky.

2.3 Vymezení venkovských obcí v ČR

Statistickou hranicí, běžně používanou v ČR pro vymezení venkovských obcí, je 2 000 obyvatel.⁹ Existují však i typické vesnice, které mají obyvatel více a podle tohoto kritéria venkovem nejsou (nejvíce na jižní Moravě a na Ostravsku). Ani kraje České republiky nepoužívají jednotné hledisko vymezení venkova.

Tab. 1 Četnost venkovských obcí v krajích ČR

K 1.1.2005	Počet obcí	Podíl obcí do 2000 obyvatel	Počet obyvatel	Podíl obyvatel v obcích (do 2000)	Podíl obyvatel ve městech
Hlavní město Praha	1	0	1170571	0	100
Středočeský kraj	1146	92,8	1144071	43,0	54,6
Jihočeský kraj	623	92,0	625712	33,3	63,9
Plzeňský kraj	501	91,6	549618	32,8	66,7
Karlovarský kraj	132	80,3	304588	20,1	80,7
Ústecký kraj	354	85,9	822133	19,1	79,3
Liberecký kraj	215	86,0	427563	24,4	77,9
Královohradecký kraj	448	90,4	547296	31,1	68,0
Pardubický kraj	452	92,9	505285	38,0	62,1
Vysočina	704	95,6	510114	41,8	58,4
Jihomoravský kraj	672	88,2	1130240	29,8	62,8
Olomoucký kraj	397	88,4	639423	33,8	57,7
Zlínský kraj	304	82,9	590706	29,3	61,2
Moravskoslezský kraj	299	75,9	1253257	14,7	76,7
Česká republika	6248	89,8	10220577	26,3	70,2

Pramen: Český statistický úřad, 2005

„V ČR se obvykle pro analytické a regionální účely za venkovské označují obce s počtem obyvatel menším než 2000. Takto zvolené obce sice většinou splňují různá kritéria venkovskosti, ale vzniká tak regionálně nesouvislé území a také území přechodných mimoměstských sídel s více než 2000 obyvateli, která jsou neoddělitelnou součástí venkovského prostoru a také klíčovou skupinou sídel významně přispívajících k oživení venkova.

⁹ BINEK, J. A KOL. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.

Obce velikostní kategorie 2000 - 3000 obyvatel tvoří významné subjekty ovlivňující charakter venkovského prostoru.¹⁰ K popisu a vymezení venkovského prostoru používají i jiná než socioekonomická měřítka. Je vhodné sledovat provázanost krajiny a obyvatel na venkovský prostor.

2.4 Vymezení venkova na základě modifikace variant

Na základě zmíněných variant vymezení venkova, lze zvolit kombinace parametrů počtu obyvatel a hustoty zalidnění. Jednotlivé varianty jsou spíše příspěvkem na toto téma, než ambicí najít jediný správný způsob řešení této problematiky. Je zřejmé, že žádná z těchto variant není ideální a každá varianta má svá pro i proti.

2.4.1 Vymezení dle počtu obyvatel

Obce ve venkovském prostoru jsou všechny, které mají počet obyvatel do 2000. Tato varianta zohledňuje i různé velikostní skupiny obcí. Není brán zřetel na hustotu obyvatelstva, charakter zástavby, na statut obce ani jiné charakteristiky či ukazatele. Výhodou je jednoduchost a jednoznačnost tohoto výběru, navíc v podvědomí veřejnosti známá. Nevýhodou je, že takto zvolená hranice je umělá a nemusí vždy odpovídat realitě.

Ve venkovských obcích podle tohoto kritéria žije 2 714 823 obyvatel (26,4 % obyvatel ČR), jak je uvedeno v tabulce 2. Nejvíce obyvatel žije v obcích od 500 do 1999 obyvatel, a to celkem 1 864 276 – 68,7 % obyvatel ve všech obcích do 2000 obyvatel. Je též patrné, že nejvíce obcí do 2000 obyvatel se nachází ve Středočeském, Jihomoravském a Moravskoslezském kraji.

¹⁰ BINEK, J. A KOL. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 22

Tab. 2 Rozložení obyvatel v krajích dle kritéria počtu obyvatel do 2000 (rok 2007)

Kraje	Počet obyvatel v obcích								Celkem obyvatel v obcích do 2000 obyvatel
	do 199		200 - 499		500 - 999		1000 – 1999		
	absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %	
Hl. m. Praha	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
Středočeský kraj	34 100	2,9	134 807	11,5	179 492	15,3	149 926	12,8	498 325
Jihočeský kraj	26 258	4,2	65 361	10,4	53 335	8,5	67 381	10,7	212 335
Plzeňský kraj	21 617	3,9	46 615	8,4	53 890	9,7	60 736	11,0	182 858
Karlovarský kraj	2 455	0,8	12 573	4,1	21 518	7,1	25 702	8,4	62 248
Ústecký kraj	7 615	0,9	42 578	5,2	54 676	6,6	49 449	6,0	154 318
Liberecký kraj	5 034	1,2	20 128	4,7	41 579	9,7	37 241	8,7	103 982
Královéhradecký kraj	15 800	2,9	53 965	9,8	58 695	10,7	44 545	8,1	173 005
Pardubický kraj	15 004	3,0	56 108	11,1	64 034	12,6	57137	11,3	192 283
Vysočina	39 511	7,7	63 391	12,4	64 609	12,6	46 851	9,2	214 362
Jihomoravský kraj	15 118	1,3	66 757	5,9	128 178	11,3	128 715	11,4	338 768
Olomoucký kraj	7 372	1,2	43 045	6,7	66 546	10,4	104 199	16,3	221 162
Zlínský kraj	2 762	0,5	29 590	5,0	71 513	12,1	70 504	12,0	174 369
Moravskoslezský kraj	1 881	0,2	21 102	1,7	55 920	4,5	107 905	8,6	186 808
Česká republika	194563	1,9	656 020	6,4	913 985	8,9	950 291	9,2	2 714 823

Pramen: Malý lexikon obcí 2007 [online], vlastní výpočty. Dostupný na:
<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/p/1302-07>

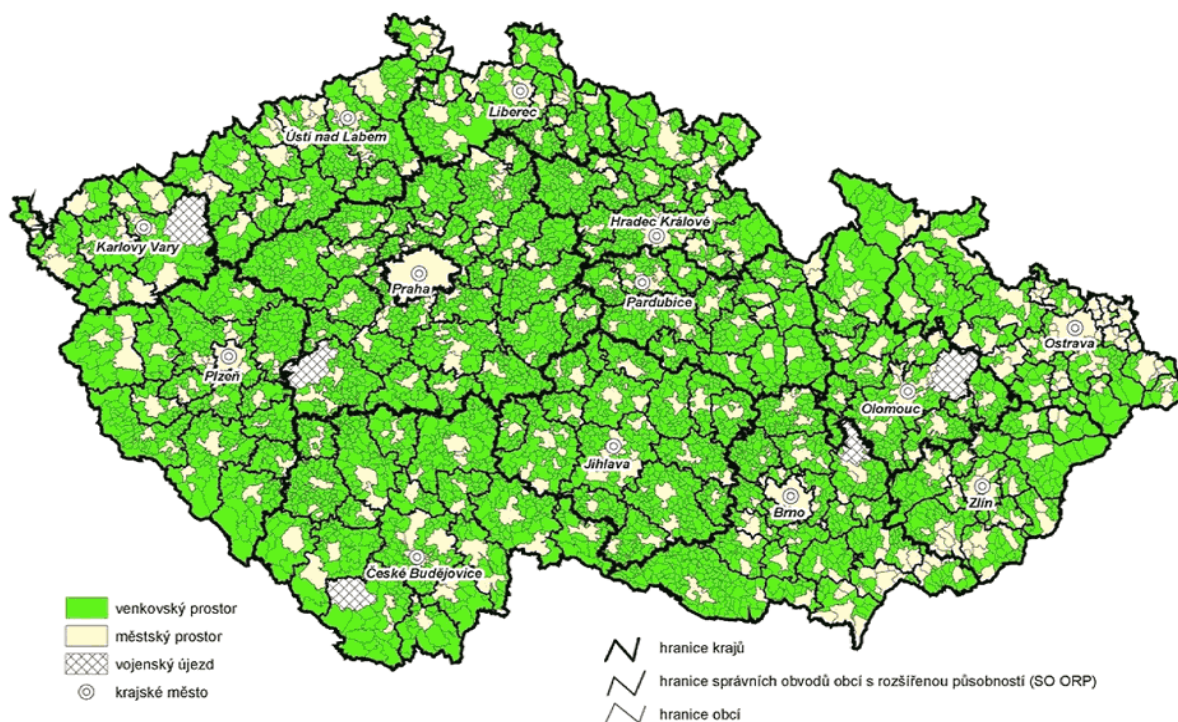
2.4.2 Vymezení dle počtu a hustoty obyvatel

Venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 1 000 obyvatel a dále obce s velikostí do 3 000 obyvatel, které mají hustotu obyvatelstva menší než 100 obyvatel/km². Díky podmínce hustoty obyvatelstva jsou vybrány pouze řídce osídlené obce. Dolní hranice stavu obyvatel obce zaručuje, že do výběru jsou zahrnuty i malé obce s malou katastrální výměrou. Horní hranice stavu obyvatel obce zároveň zaručuje, že do výběru jsou zahrnuty obce, které sice mají počet obyvatel odpovídající městskému prostoru, avšak díky velké katastrální výměře jsou zahrnuty mezi venkovské obce.

Druhou variantu lze modifikovat i do jiné formulace: Venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 2 000 obyvatel, a dále obce s velikostí do 3 000 obyvatel mající hustotu obyvatelstva menší než 150 obyvatel/km². Rozdílem je, že byly pozměněny vstupní podmínka hustoty obyvatelstva z původních 100 obyvatel/km² na 150 obyvatel/km², která více odpovídá definici OECD a počet obyvatel se zvýšil z 1000 na 2000 obyvatel.

Vymezení venkovského a městského prostoru v České republice

Venkovským prostorem jsou obce s velikostí do 2 000 obyvatel
a obce s velikostí do 3 000 obyvatel, které mají hustotu zalidnění menší než 150 obyvatel/km²

Obr. 3 Vymezení dle počtu obyvatel a hustoty zalidnění

Pramen: [www2.czso.cz/xl/edicniplan.nsf/t/3B00400D3C/\\$File/511361-09m2.pdf](http://www2.czso.cz/xl/edicniplan.nsf/t/3B00400D3C/$File/511361-09m2.pdf).

Kdyby existovalo vymezení venkova pouze podle této varianty, v ČR by bylo považováno za venkovské skoro celé území státu s výjimkou Prahy, jak je vidět na obrázku č. 3.

2.4.3 Vymezení dle statutu

Venkovským prostorem jsou všechny obce, které nemají statut města.¹¹ Toto vymezení se striktně drží platných právních norem České republiky a jako venkovský prostor vymezuje všechny obce s obecním úřadem. Do této kategorie jsou též zařazeny vojenské újezdy. Existují různé způsoby, které ohraničují venkovský prostor a stanovují rozhraní mezi městem a venkovem. Za základní kritéria se tedy považují vymezení dle počtu obyvatelstva, dle hustoty zalidnění a dle statutu obce. Tato kritéria jsou použita při tvorbě

¹¹ Podle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů.

rozvojových programů¹² a promítají se tak i do politiky regionu. Omezovat venkovský prostor na obce menší než 2000 obyvatel by vytvářelo umělou konstrukci výseků území, která nemají požadovanou vypovídací schopnost. Hranice 3000 obyvatel v obci je v zákoně ustanovena, jako dolní limit pro možnost obce získat statut města. Toto kritérium je blíže definováno zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích, kde se v § 3 uvádí: „Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády.“¹³

Shrnutí

Jak již bylo zmíněno, pro vymezení obcí na venkově se v ČR většinou používají přístupy založené na kritériu počtu obyvatel. Nelze jednoznačně definovat, zda by počet obyvatel měl být do 1000, do 2000 nebo do 3000 obyvatel ve venkovské obci s hustotou zalidnění do 100km² či 150km². Vždy záleží na subjektu, který zadává např. výzkum, soutěž, projekt apod., která číselná hranice bude mít pro něj větší vypovídací schopnost.

Je důležité si stanovit kritérium chápání malých obcí ve venkovském prostoru. Venkovské obce jsou v této práci, na základě zmíněných variant, definovány jako obce s velikostí do 2 000 obyvatel a dále obce s velikostí do 3 000 obyvatel, které mají hustotu zalidnění menší než 150 obyvatel/km², pokud nejsou sídlem alespoň správního obvodu obce s rozšířenou působností. Přesná číselná definice pro termín „malé obce“ není nikde v zákoně o obcích ustanovena. Pro tuto diplomovou práci bude „malá obec ve venkovském prostoru“ vnímána obec na venkově do 2000 obyvatel. Oblast, kde je nutné podrobnější rozdělení podle určitého počtu obyvatel, je např. u sazby daně z pozemků. To ovšem není tématem práce a je proto možné tento limit obyvatel použít.

¹² BLATECKÁ, K. *Základní charakteristiky českého venkova*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Diplomová práce. Dostupné z WWW: < http://is.muni.cz/th/137827/esf_m/ >

¹³ 128/2000 Sb., o obcích

3 Identifikace místních zdrojů

„Místní zdroje jsou v nejširším slova smyslu možnosti a charakteristiky daného území. Tyto zdroje nelze označit jako výhradně venkovské, tj. nalezneme je i v městských sídlech, ale záměrem je vysledování jejich působení a nalezení těch, které ovlivňují oživení venkova.“¹⁴ Pro oživení obcí ve venkovském prostoru je nezbytné nalézt zdroje, které jsou pro venkov specifické a efektivně je využít. Mohou to být například chráněná území, lázeňské lokality atp., díky nimž mohou rozvíjet potenciál cestovního ruchu.

Klasickým specifikem venkovských obcí jsou místní společenské a kulturní tradice. „Venkovská společnost daleko více udržuje místní zvyky a tradice než např. společnost městská. Jako konkrétní příklad typického specifického zdroje lze uvést vinařství a folklór na jižní Moravě. Na místní zdroje venkova můžeme dle Binka J. a kol. (2007) nahlížet ze tří úhlů:

- zdroje z pohledu *obyvatel* mohou být: kvalita životního prostředí, příroda, dobrá dopravní dostupnost, bydlení, volnočasové aktivity, pracovní příležitost atd.
- zdroje z pohledu *podnikatelů* mohou být: objekty a pozemky vhodné pro podnikání, kvalitní dopravní komunikace, dostupnost inženýrských a dopravních sítí, kvalifikovaná pracovní síla, odbytové trhy, přírodní, kulturní, rekreační atraktivity atd.
- zdroje z pohledu *návštěvníků* mohou být: atraktivita daného prostoru, výskyt přírodních, kulturních a historických zajímavostí, sportovní možnosti, ubytovací a stravovací kapacity apod.

„Při návrzích kroků na rozvoj venkovského prostoru je třeba rozlišit vnitřní a vnější cesty.“¹⁵ Na účinnost a volbu jednotlivých nástrojů má vliv geografická poloha velikost obce, postavení v sídelní struktuře, poloha obce vzhledem k dopravní síti, ekonomické aktivity v obci a okolí (podniky, zaměstnavatelé, podnikatelé), aktivita obyvatel, schopnost vedení obce. Aktivita obyvatel je například zásadní pro realizaci rozvojových projektů a pro budování sociálně-kulturních vztahů.

¹⁴ BINEK, J. A KOL. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 36

¹⁵ BINEK, J. A KOL. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 84

Vnitřní nástroje jsou založené na využívání strategických dokumentů a územně-plánovací dokumentace (které se váží k specifické situaci venkovských obcí), a také podpoře podnikání a tím vytvoření či udržení pracovních míst. Může se jednat o přípravu ploch pro podnikání, pronájem objektů, vytvoření stabilního prostředí. Neméně důležitá je též spolupráce (s krajem, obcemi mezi sebou, podnikateli). Při řešení větších projektů mohou obce využívat členství v dobrovolných svazcích obcí¹⁶ nebo místních akčních skupinách.

Pro oživení venkovských obcí hrají klíčovou roli vnitřní nástroje, vnější jsou spíše dodatečnou podmínkou pro uplatňování vnitřních. Je potřeba nejen zajišťovat podporu na podmínky života v obci, ale také podporovat sídla, která by mohla být pro podnikatele atraktivní a která budou svou činností pozitivně působit na rozvoj svého okolí. K těmto záměrům obec potřebuje finanční pomoc, která je nejdůležitějším vnějším nástrojem oživení. Mezi další vnější nástroje patří: větší používání koncepčního přístupu státní správy, resp. krajské samosprávy a koncepce rozvoje venkova zahrnující všechny aspekty rozvoje.

Faktory ovlivňující rozvoj obcí budou na začátku podkapitoly identifikovány pomocí různých pohledů na lidské zdroje, podnikatelské prostředí, infrastrukturu a vybavenost obce. V další části bude zmíněna forma analýzy pro praktickou část (vybranou obec) a také bude objasněna podstata SWOT analýzy, která pomůže lépe poznat potenciál, ale i možné hrozby obce.

¹⁶ Podrobná definice dobrovolného svazku obcí viz Galvasová, J. a kol. *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. Brno, 2007

3.1 Lidské zdroje a jejich vliv na venkovský prostor

Klíčovým faktorem hospodářského rozvoje venkovské či městské oblasti jsou kvalitní lidské zdroje. Jejich význam roste zejména v posledních letech, kdy jsou na vedení obce či města kladeny vyšší kvalifikační a vzdělanostní nároky. Dostatek kvalitní a kvalifikované pracovní síly na venkově podmiňuje podnikatelské prostředí, management obce, vybavenost obce, eventuelně další dodatečné aspekty jako jsou aktivní spolkové činnosti (hasiči, divadelní spolky, zahrádkáři, chovatelé, kultura, sportovní spolky, náboženské skupiny, charitativní organizace atp.). Základním prvkem ovlivňujícím charakter lidských zdrojů při rozvoji území je identita¹⁷ a aktivita obyvatel a jiných osob ve vztahu ke konkrétnímu území. Úspěšnost obce může být založena na silném pocitu místní sounáležitosti čerpající např. ze společných historických kořenů, ze specifického a neporušeného životního prostředí apod. Konkrétní aktivity mohou být brigády, pořádání kulturních a společenských akcí. Další stránkou lidských zdrojů je vzdělanostní úroveň a kvalifikační struktura.

3.1.1 Management obcí

Jak již bylo zmíněno, venkovské obce jsou specifickou skupinou sídel, stejně jako jejich management. Na starosty a další pracovníky těchto obcí jsou kladeny zvýšené nároky při poměrně malém administrativním aparátu a omezených časových možnostech neuvolněných starostů.¹⁸

Je tedy jasné, že pro úspěšný rozvoj obce jsou klíčovými aktivitami informovanost a schopnost jejího vedení, čehož je v těchto obcích nelehké dosáhnout. Konkrétní činnosti, které naplňují pojem management jsou: plánování a organizování (definování účelu a cílů), řízení a rozhodování (včetně koordinace), vedení a řízení lidí (lidské zdroje), informování a komunikace, monitorování a kontrola, rovněž i reprezentování. Rozlišujícími kritérii obcí ve venkovském prostoru jsou velikost obce a její poloha. „Tyto znaky se promítají i do připravenosti managementu obce:

¹⁷ Identita je výrazem příslušnosti k celku, kterým může být určitá skupina, území, kultura či jiný atribut.

¹⁸ DRUCKER, P. Managing the non-profit organization, First Harper Business edition, 1992

- velikost obce – malé obce (do 500 obyvatel) mají obvykle neuvolněného starostu
- poloha obce – u menších obcí je obecně nižší vzdělanost a tento fakt se často promítá do vzdělanostního stupně starosty obce

Při podrobnějším pohledu na management obcí lze rozdělit hlavní vlivy na kvalitu vedení i následujícím způsobem:

- stupeň dosaženého vzdělání – starosta s vysokoškolským vzděláním zcela jistě lépe zvládá stále se zvyšující právní, ekonomické a správní nároky na vedení obce
- odborné zaměření – vzdělání ekonomického či právního směru je výhodou
- aktivita – jde o klíčový faktor úspěšného rozvoje obce. Je nutné aktivně přistupovat k vyhledávání rozvojových možností a k získávání finančních prostředků na rozvojové projekty
- časové možnosti – administrativní zátěž spojená s chodem obce je vysoká a je těžce zvladatelná především pro neuvolněné starosty (ti navíc mají obtížný přístup k informacím, protože různé konzultace a semináře se většinou konají v době, kterou tráví ve svém hlavním zaměstnání).¹⁹

3.1.2 Vybrané socioekonomické a demografické ukazatele

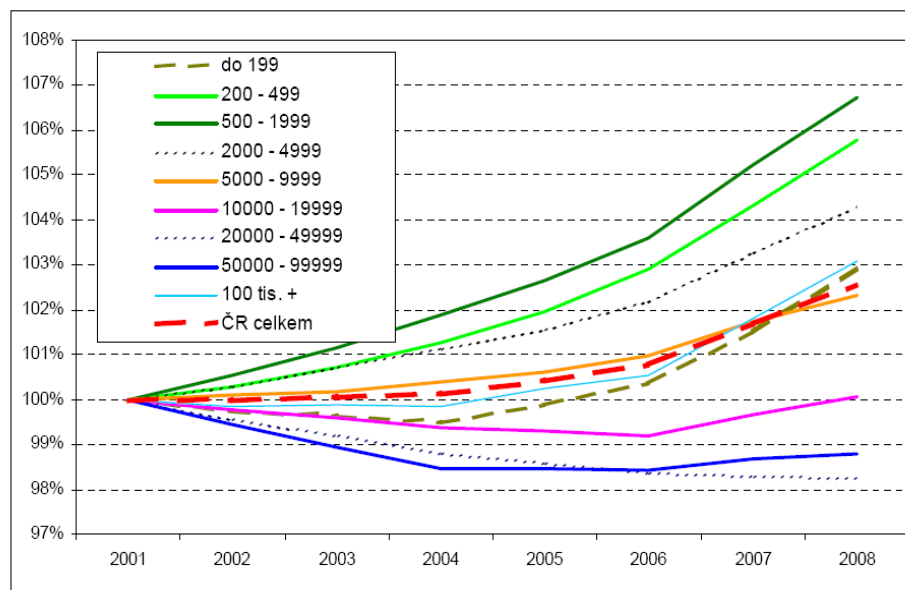
Následující data popisují situaci venkovských obcí a jejich interpretace se může stát východiskem pro formulaci směrů rozvoje. Většina dat byla čerpána z Českého statistického úřadu (ČSÚ) během let 2001 -2009.

Počet obyvatel

Největší přírůstek počtu obyvatel v letech 2001 - 2008 ve srovnání s celorepublikovým průměrem (+ 2,5%)²⁰ zaznamenaly obce ve velikostní kategorii 500 - 1 999, kde došlo k nárůstu téměř o 7%. Na druhém místě jsou obce ve velikostní kategorii 200 - 499, ve kterých se zvětšil počet o necelých 6%. Naopak záporný přírůstek 1,2% zaznamenala města ve velikostní kategorii 50 000-99 999 obyvatel.

¹⁹ BINEK, J. A KOL. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 45

²⁰ Analýza regionálních rozdílů v ČR pro rok 2000

Obr. 4 Vývoj počtu obyvatel podle velikostních skupin obcí v ČR

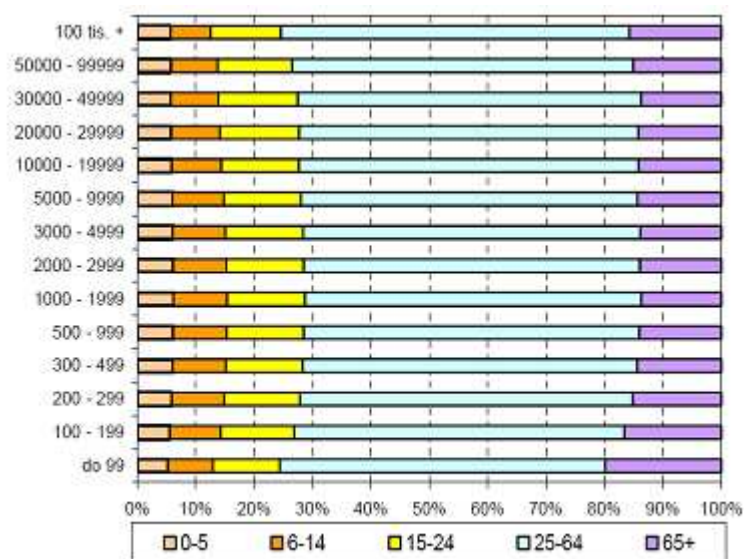
Pramen: Český statistický úřad

Počet obyvatel v malých obcích (200 – 1 999 obyvatel) zaznamenal v letech 2001 až 2008 nadprůměrný růst v porovnání s celorepublikovým průměrem. Značný nárůst počtu obyvatel ve velikostních skupinách od 200 do 1 999 obyvatel však může být ovlivněn suburbanizací.

Věková struktura

Venkov je často ohrožován migrací mladých lidí do měst v důsledku nedostatku pracovních příležitostí. Pro rozvoj venkovských obcí je z tohoto hlediska podstatné, zda leží v blízkosti větších měst. V posledních letech se projevuje trend, že atraktivita bydlení na venkově roste u ekonomicky aktivního obyvatelstva za předpokladu, že mohou pracovat v městě a dojíždět.

Dalším pozitivním trendem pro rozvoj obcí pak může být i možnost pracovat v některých odvětvích z domova, tzv. home office, což je umožněno významným posunem v oblasti informačních technologií.

Obr. 5 Věková struktura obyvatel podle velikostních skupin v ČR (rok 2007)

Pramen: [www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CB001DAD33/\\$File/137008a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CB001DAD33/$File/137008a3.pdf)

Vývoj celkových stavů obyvatel je dán rozdíly ve věkové struktuře a migrační atraktivitě územních jednotek. Je zde samozřejmě celá řada dalších faktorů, např. prosperita místní ekonomiky, atraktivita území apod. Největší podíl 20% obyvatel nad 65 let byl v roce 2007 u obcí do 99 obyvatel.

Vzdělanostní úroveň

Skladba pracovních příležitostí odpovídající venkovu je jiná než ve městech a nevyžaduje takové procento vysokoškoláků, tudíž není úplně zřejmá korelace mezi potenciálem obcí k růstu a vysokoškolským vzděláním. Zaměstnavatel na venkově naopak upřednostní schopného středoškoláka, který bude dostatečně vzdělaný a mnohdy praktičtěji zaměřený a pro zaměstnavatele bude levnější. Je tedy otázkou, jaké uplatnění by měli vysokoškoláci v extrémním modelovém případě, kdyby jejich podíl na venkově byl 50%. Znamenalo by to možný tlak na úplnou restrukturalizaci pracovních příležitostí na venkově, a ten by se zcela změnil.

Z hlediska obecné vzdělanosti je dobré sledovat poměr základního a středního vzdělání, přičemž by poměr středního vzdělání měl převažovat.

Tab. 3 Obyvatelstvo ČR dle vzdělání a velikostních skupin obcí (rok 2001)

Velikostní skupina obce	Nejvyšší ukončené vzdělání v %							Obyv. 15leté a starší celkem
	základní	střední	úplné střední s maturitou	vyšší odborné a nástav.	vysokoškolské	bez vzdělání	nezjištěné vzdělání	
Celkem absol.	1 975 109	3 255 400	2 134 917	296 254	762 459	37 932	113 127	8 575 198
v %	23,0	38,0	24,9	3,5	8,9	0,4	1,3	100,0
do 199 obyvatel	31,8	43,6	17,7	2,0	3,4	0,5	1,0	100,0
200 - 499	29,5	44,5	18,7	2,1	3,5	0,6	1,1	100,0
500 - 999	27,9	44,0	19,9	2,3	4,3	0,6	1,0	100,0
1 000 - 1 999	26,8	42,8	21,3	2,4	5,0	0,7	1,0	100,0
2 000 - 4 999	25,9	41,5	22,5	2,7	5,8	0,6	1,0	100,0
5 000 - 9 999	23,8	40,2	24,5	3,3	6,7	0,4	1,1	100,0
10 000 - 19 999	22,3	37,9	26,3	3,8	8,1	0,4	1,2	100,0
20 000 - 49 999	21,7	36,4	27,5	3,8	9,1	0,3	1,2	100,0
50 000 - 99 999	21,7	35,7	26,8	3,9	9,6	0,4	1,9	100,0
100 000 a více obyv.	16,8	30,5	29,2	4,7	16,8	0,2	1,8	100,0

Pramen: [www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/F6002B5D08/\\$File/411303a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/F6002B5D08/$File/411303a4.pdf)

Z tabulky č. 3 je patrná závislost podílu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel na velikosti obce. Poměr vysokoškoláků a středoškoláků je ve venkovských obcích značně nižší než ve velkých a středních městech. Naopak největší podíl obyvatel se základním vzděláním je u venkovských obcí.

Zaměstnanostní struktura

Struktura hospodářských činností ve venkovských oblastech je chudší, zejména v oblasti služeb. Zaměstnanostní struktura obyvatel sehraává důležitou roli ve vývoji ekonomické výkonnosti daného území (stát, kraj, obec). Obecně se dělí na sektory: primární, sekundární a terciérní, přičemž nejvíce²¹ obyvatel v ČR pracuje v terciérním sektoru:

- obchod, opravy motorových vozidel a výrobků pro osobní spotřebu
- finanční zprostředkování (peněžnictví a pojišťovnictví) a komerční služby
- zdravotní a sociální činnosti (včetně lázeňství)

²¹ [www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/F2003934B6/\\$File/138310a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/F2003934B6/$File/138310a3.pdf)

Sekundární sektor je v ČR zastoupen nejčasněji těmito odvětvími:

- zpracovatelský průmysl
- výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody
- doprava, skladování, spoje

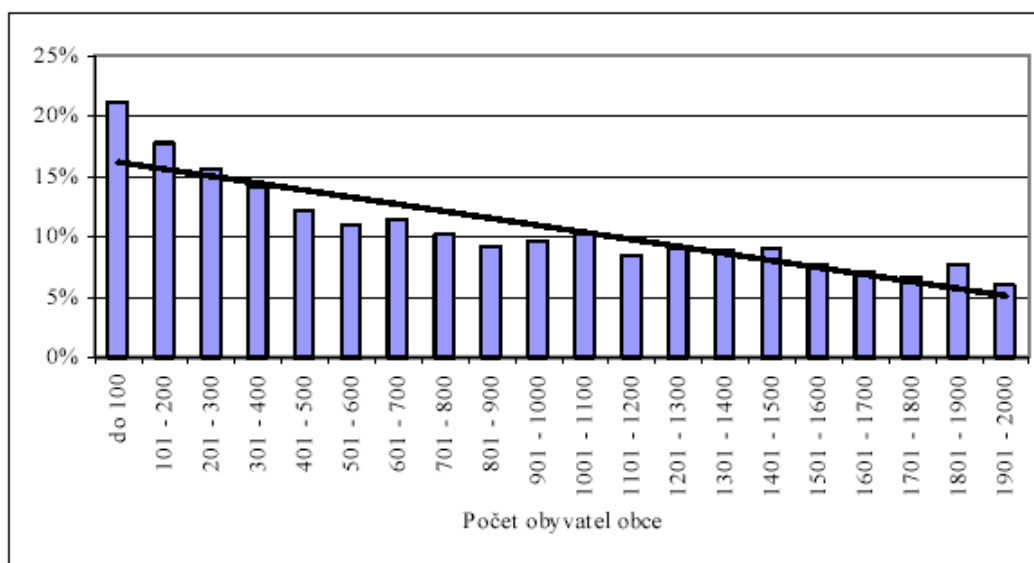
Zastoupení terciárního sektoru stále nedosahuje úrovně vyspělých zemí. Podíl sektoru služeb činil v roce 2008 v průměru za všechny kraje 59,9 %²², zatímco ve vyspělých ekonomikách se pohybuje na úrovni 70 % a stále vzrůstá.

„V České republice je v zemědělství, lesnictví a rybolovu zaměstnáno celkem 202,3 tis. ekonomicky aktivních obyvatel, tj. 4,3 %, ale v obcích do 2000 obyvatel činí tento podíl 11,1%. Obdobný podíl však tvoří obchod, pohostinství a některé služby 8,9 %, stavebnictví 10% a převládá průmysl s 32,7 %. Zaměstnanost obyvatel českého venkova ve službách je o 26 % nižší než v městských oblastech, zároveň v uvedeném ukazateli zaostává o 10 % oproti průměru EU. Struktura ekonomických aktivit na venkově je mnohem chudší než celostátní průměr.“²³ Především pro malé obce byla a je práce v primárním sektoru stabilizujícím faktorem.

Počet obyvatel zaměstnaných v primárním sektoru se stále snižuje. Například v roce 2003 bylo v zemědělství, lesnictví a rybolovu zaměstnáno celkem 230 tisíc ekonomicky aktivních obyvatel (EAO) (tj. 4,4 %), z tohoto počtu 145 tisíc žilo v obcích do 2 000 obyvatel (tedy 11,1 % venkovského EAO). V odvětví zemědělství, lesnictví a rybolovu je patrný vysoký podíl osob zaměstnaných v těchto odvětvích v obcích s malým počtem obyvatel, který s nárůstem počtu obyvatel v obci plynule klesá, jak je možné odvodit z obrázku č. 6.

²² www.czso.cz: *Vývoj indikátorů v krajích, ekonomický pilíř*. s.21.

²³ Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013. Praha. 2006, s.6.

Pramen: Městská a obecní statistika 2003

Obr. 6 Podíl osob zaměstnaných v lesnictví, rybolovu a zemědělství

V obcích do 100 obyvatel bylo v těchto odvětvích zaměstnáno 21,1 % ekonomicky aktivních obyvatel, tedy více než jedna pětina. Více než jedna desetina ekonomicky aktivního obyvatelstva bylo v zemědělství zaměstnáno v obcích do 800 obyvatel. Pro malé obce byla a je práce v zemědělství stabilizujícím faktorem především pro nevyjíždějící obyvatelstvo.

Nezaměstnanost

Dalším významným problémem je nezaměstnanost, ta je tíživá především u malých obcí. Dopady nezaměstnanosti na venkově působí výrazně vyšší silou. Pokud se sníží kupní síla několika obyvatel v malé obci, pocítí to okamžitě místní obchod. Při větším úbytku může dojít k omezení sortimentu a v konečném důsledku až k uzavření dané prodejny, což pak bude mít dopad i na další obyvatele v žijící v okolí. Uzavření jednoho obchodu ve městě není fatální. Místní obyvatelé mohou bez větších obtíží nakoupit ve vzdálenější prodejně. Při uzavření jediného existujícího obchodu v malé obci (v obcích do 2 000 obyvatel zpravidla nebývá větší počet prodejen jednoho typu), dojde k výraznému poklesu vybavenosti obce, což podvazuje další rozvoj takové obce.

Tab. 4 Míra nezaměstnanosti venkovského obyvatelstva v minulosti

Míra nezaměstnanosti				
Počet obyvatel	2002	2003	2004	2005
do 100	8,8%	9,8%	10,4%	9,3%
101- 300	9,2%	10,0%	10,4%	9,6%
301- 500	9,4%	10,1%	10,4%	9,7%
501- 1000	9,2%	9,9%	10,1%	9,4%
1001-1500	9,3%	10,0%	10,2%	9,2%
1501-2000	9,7%	10,4%	10,6%	9,6%
nad 2000	9,3%	9,9%	10,2%	9,1%

*Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí, vlastní výpočty
Novější údaje v daném členění nejsou k dispozici*

Větší pozornost při sledování vývoje nezaměstnanosti je třeba věnovat malým obcím do 400 obyvatel, kde jsou z hlediska udržitelného rozvoje venkovských obcí největší rozdíly. Situace se od roku 2002 mírně zlepšila, ale trend nezaměstnanosti na venkově v rozmezí 8-12% stále přetrvává. V dnešní době je ovšem vysoká nezaměstnanost globální problém bez ohledu na město či venkov.

Situace žen a mladých lidí ve venkovských oblastech bývá častí nejistá, což mnohdy vede k odchodu lidí z těchto skupin v produktivním věku. Míra nezaměstnanosti žen a mladých lidí bývá ve venkovských oblastech poměrně vysoká. V průměru Evropské unie²⁴ nezaměstnanost u žen ve venkovských oblastech dosahovala v roce 2006 až 11 %, zatímco u mužů necelých 8 %. Naproti tomu v městských oblastech se nezaměstnanost žen (6,8%) a mužů (6,2 %) tolik nelišila. Nezaměstnanost mladých lidí byla ve venkovských oblastech (17,6 %) významně vyšší než v městských oblastech (11%).

²⁴ SDĚLENÍ KOMISE RADĚ A EVROPSKÉMU PARLAMENTU. Dostupné na: ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/ruralemployment/com857_cs.pdf

3.2 Podnikatelské prostředí

Jedním z podstatných předpokladů prosperity je ekonomická aktivita v obci a okolí. Podniky a podnikatelé jsou důležití zaměstnavatelé místního obyvatelstva a tím přispívají k udržení určité hladiny zaměstnanosti v okolí. Podnikatelské aktivity bývají nejčastěji ovlivněny polohou, technickou infrastrukturou a dostupností místa (lom, rovná plocha, povodňové oblasti), kde se chystají podnikat.

Venkov je tradičně spojován se zemědělskou výrobou. „Zemědělský sektor ČR prošel transformačním vývojem, který přinesl řadu pozitivních výsledků, avšak i přetrvávající problémy. Zkušenosti ukazují, že zemědělství potřebuje funkční venkovský prostor a naopak, venkovský prostor potřebuje funkční zemědělství. Zemědělství tak bude stabilizovat pouze okresy s příznivými podmínkami, ale u ostatních aspoň částečně zemědělských okresů bude potřeba dalších intervencí.“²⁵

Rozvoj zemědělství je důležitý především k udržení konkurenceschopnosti agrárního sektoru vůči EU. Díky dobré konkurenceschopnosti a tím i fungujícímu sektoru zemědělství jsou v obci pracovní místa pro obyvatele. Lze konstatovat, že přírodní podmínky (chráněné krajinné oblasti), sídelní struktura a charakter zemědělství určují vzhled a možnosti dalšího vývoje daného venkovského prostoru. Pro oživení venkova jsou důležité následující aspekty zemědělství, krajiny a jejich provázanosti²⁶:

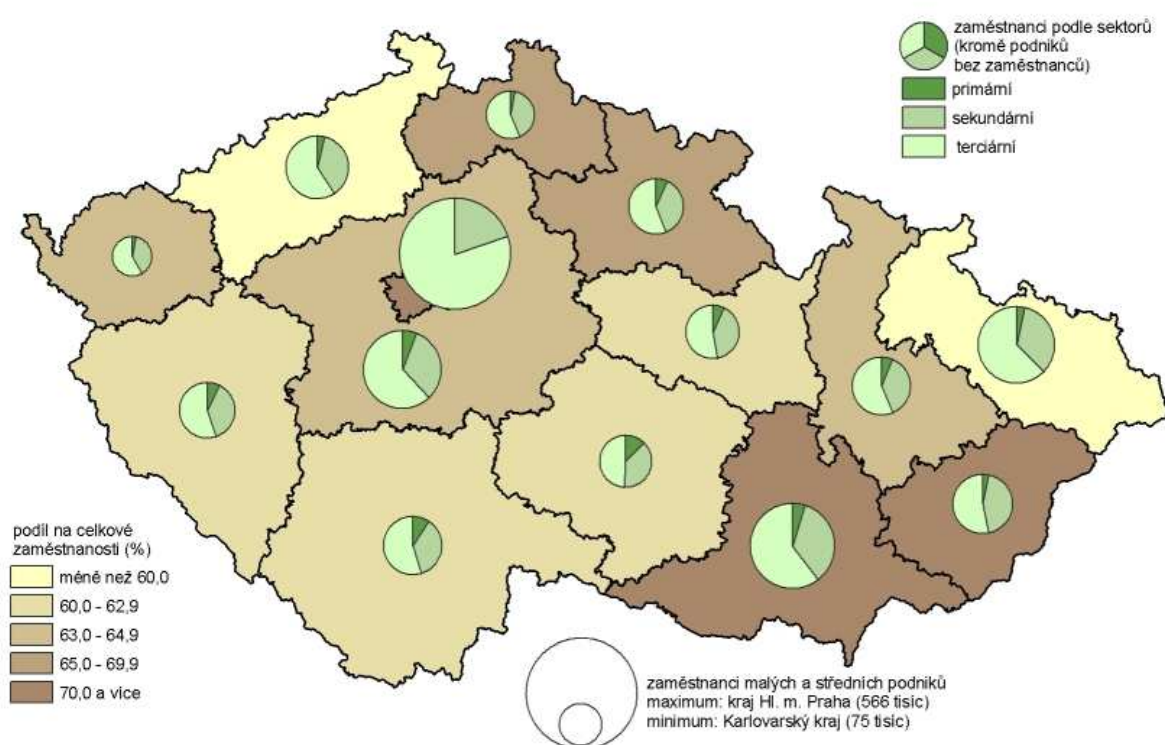
- zemědělství jako významný zaměstnavatel ve venkovském prostoru
- zemědělství jako podnikatelský sektor podílející se na rozvoji území,
- zemědělství jako odvětví pečující o krajinu
- zemědělství jako hlavní subjekt ovlivňující prostorové uspořádání venkovského prostoru

Ovšem nejen zemědělci, ale i ostatní podnikatelé – soukromý ziskový sektor – v sobě skrývají značný potenciál pro rozvojové aktivity. „Jsou ochotni podpořit řadu rozvojových aktivit, nicméně očekávají jistou reciprocitu. Klíčovým prvkem u podnikatelů je bezesporu

²⁵ PĚLUCHA, M. *Rozvoj venkova* [online]. s 41. Praha: IREAS, 2006. Dostupné z WWW: http://www.europedirect.cz/portal/soubory/dokumenty/publikace_rozvoj_venkova.pdf

²⁶ BINEK, J. A KOL. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.s.52

ochota zapojit se do rozvoje obce či regionu. Jako zástupce podnikatelů vystupuje v ČR Hospodářská komora ČR, v případě rozvoje venkova a hájení zájmu podnikatelů v zemědělství však hraje větší roli Agrární komora ČR.²⁷ Malé a střední podniky (MSP) jsou významným segmentem tržní ekonomiky. Jejich předností je rychlejší přizpůsobivost na měnící se požadavky trhu, relativně vysoká schopnost absorpce pracovní síly díky pružnosti a schopnost vyplnit mezeru mezi velkými podniky. Naopak nevýhodou je menší schopnost eliminovat důsledky výkyvů vnějších vlivů v počátečním stadiu jejich vývoje, nedostatek financí na výzkum a obtížnější přístup k informacím, kapitálu a znalostem.

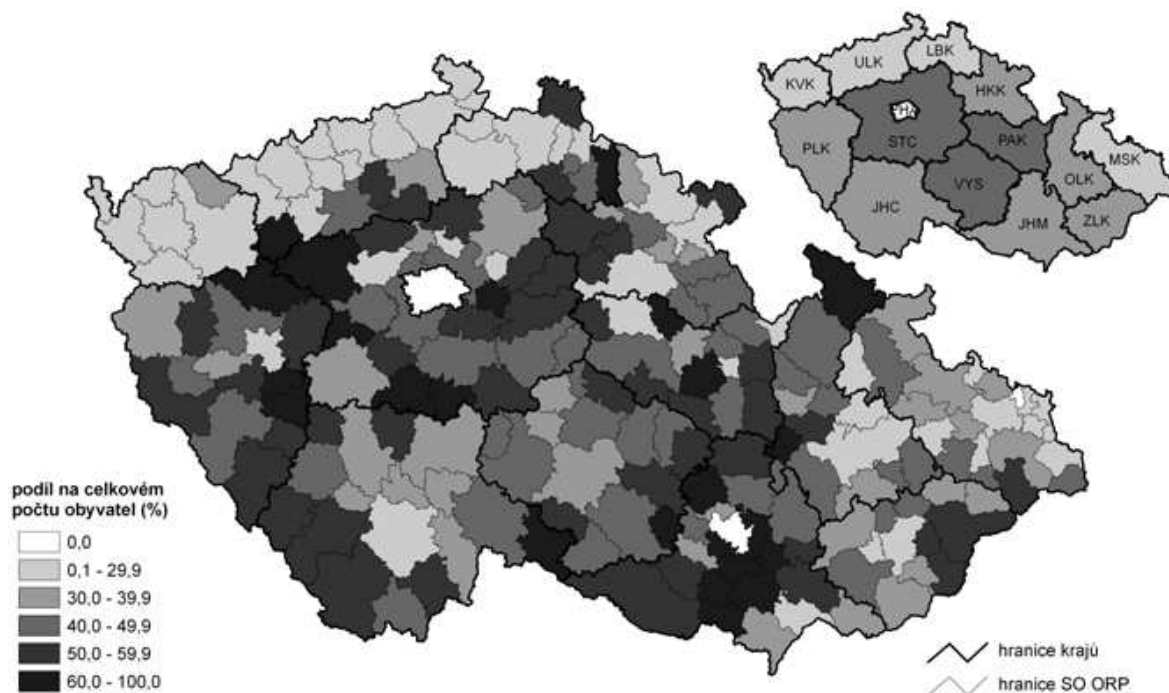

Obr. 7 Zaměstnanost v malých a středních podnicích v ČR podle krajů (rok 2008)

Pramen: [www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/F200407A4F/\\$File/138310k04.jpg](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/F200407A4F/$File/138310k04.jpg)

Na obrázku č.7 je vidět nulový podíl zaměstnanců v primárním sektoru, který je v hlavním městě Praha, kde je ovšem nejvyšší počet (největší koláč) zaměstnanců v malých a středních podnicích z celé České republiky. Nejmenší podíl zaměstnanců v malých a středních podnicích (běžová barva) je v Moravskoslezském kraji.

²⁷ Svobodová, H. a kolektiv autorů. *Synergie ve venkovském prostoru*. Brno. 2009, s.52

Obr. 8 Podíl obyvatel venkovského prostoru ve správních obvodech ORP (31.12.2008)

Pramen: [www.czso.cz/xl/edicniplan.nsf/t/4800304CAA/\\$File/511361-09.pdf](http://www.czso.cz/xl/edicniplan.nsf/t/4800304CAA/$File/511361-09.pdf)

Obrázek výše slouží k porovnání podílu obyvatel žijících na venkově a celorepublikové zaměstnanosti v sektorech. Například v kraji Vysočina je téměř 50% podíl obyvatel na venkově a zároveň značný podíl obyvatel pracujících v primárním sektoru. V Libereckém kraji je podíl venkovského obyvatelstva nižší (světle šedá barva) a je zde vysoká zaměstnanost v MSP (tmavě hnědá barva na obr. 7).

Důležitou roli na venkově sehrávají i tradiční řemesla a s nimi spojená řemeslná výroba. Může se jednat o hrnčířství, keramickou výrobu, kovářství, vyřezávání či jakoukoliv práci se dřevem. Tato řemesla jsou dnes k vidění většinou pouze na tradičních trzích, jako ukázka dříve běžných činností na venkově.

Obce ve venkovském prostoru by se též mohly začít více orientovat na agroturistiku, která se vyskytuje pouze na venkově, a lze ji považovat za specifický zdroj pro rozvoj obcí ve venkovském prostoru.

3.3 Dopravní infrastruktura a vybavenost obce

Za další možný klíčový aspekt lze považovat dopravní infrastrukturu, technickou a občanskou vybavenost obce. Tyto prvky jsou důležité pro kvalitu života v obci a jejich neexistence značně omezuje budoucí rozvoj obce.

3.3.1 Dopravní infrastruktura

Doprava umožňuje výměnu přebytkových a nedostatkových statků. Tím, že doprava zajišťuje výměnu osob, zboží a informací mezi místy nabídky a poptávky, tak vlastně umožňuje efektivní fungování sídelního systému město versus venkov. Pro trvalou udržitelnost venkovského prostoru je proto důležitým tématem zajištění kvalitní dopravní dostupnosti a kvalitní dopravní obslužnosti. Dopravní dostupností se přitom rozumí napojení venkovských sídel na dopravní infrastrukturu, neboli kvalita existující dopravní sítě.

Můžeme ji také chápat jako potenciál, které dané území má. Obecné faktory ovlivňující úroveň dopravní dostupnosti a obslužnosti:²⁸

- existence/neexistence přirozeného centra v území a existence většího množství potenciálních městských středisek nacházejících se v území
- počet autobusových linek směřujících do jádrového města, silnice s dálkovými autobusovými linkami a vliv železniční dopravy

Pro dnešní dobu je charakteristická rostoucí úroveň mobility, která je převážně individuální. Naopak hromadná doprava má velmi důležitou roli ve venkovském prostoru. Ta umožňuje překonat omezený přístup k mobilitě v případě těch skupin obyvatelstva, které nevlastní osobní automobil. „Tento jev bývá v odborné literatuře označován jako tzv. „mobility gap“, případně se hovoří o dopravně podmíněné sociální exkluzi, nebo-li vyloučení.“²⁹

²⁸ www.mmr-vyzkum.cz/infobanka/DownloadFile/3794.aspx

²⁹ www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvoj-regionu/reg-struktura-cr-politika-diversifikace/1001179/46068/

3.3.2 Technická vybavenost

Technická vybavenost obce patří mezi základní charakteristiky životní úrovně v obci. Rozumí se jí zejména elektrifikace a plynofikace obce, kanalizace, čistírna odpadních vod, vodovod, telekomunikace, internet, svoz odpadů.

„Ve venkovských obcích se vybavenost technickou infrastrukturou zlepšuje. Rozvody veřejné vodovodní sítě byly v roce 1998 v 73 % těchto obcí, v roce 2004 jsou již ve více než 80 % obcí. Podíl obcí s kanalizační sítí zakončenou čistírnou odpadních vod se za uvedené roky zvýšil z necelých 20 % na 26,1 % (v nejmenších obcích na 7,7 %). Růst úrovně plynofikace je výrazně rychlejší – od roku 1998 se počet plynofikovaných obcí zdvojnásobil (z 25,4 % na 55,1 %). I z nejmenších obcí má plyn zavedena téměř třetina.

Tab. 5 Technická vybavenost obcí ČR dle velikostních kategorií (v%)

Počet obyvatel	Kanalizace	Vodovod	Plynofikace
do 1 999 obyvatel	26,09	80,82	55,14
od 2 000 obyvatel	91,96	99,68	95,90
Celkem ČR	32,77	82,73	59,27

Pramen: Malý lexikon obcí 2004, ČSÚ

Zatím minimální počet obcí má založenu svou energetickou strategii na obnovitelných zdrojích energie. Se vzrůstající cenou konvenčních energetických zdrojů se tato otázka může stát limitem pro další rozvoj menších sídel. Zaměření budování technické infrastruktury směrem k obnovitelným zdrojům energie, ale i stavebních materiálů apod., je proto strategickým cílem rozvoje venkova v dalším desetiletí.³⁰

³⁰ Příloha Národního strategického plánu rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013. Praha. 2006, s. 4.

3.3.3 Občanská vybavenost

Občanskou vybaveností obcí se zpravidla rozumí existence školských zařízení, knihovny, kina, bazénu, pošty, lékařské ordinace, lékárny či policie v obci.

Tab. 6 Občanská vybavenost obcí podle velikostních kategorií (rok 2004, v%)

Počet obyvatel	Škola	z toho: do 5. ročníku	Pošta	Zdrav. zařízení	Policie
do 1 999 obyvatel	35,49	62,22	37,61	29,05	4,58
od 2 000 obyvatel	100,00	2,05	99,37	99,53	79,97
Celkem ČR	42,04	47,70	43,88	36,20	12,23

Pramen: Malý lexikon obcí 2004, ČSÚ

Většina obcí v rozmezí 1000 až 2000 obyvatel měla v roce 2004 poštu, školu i zdravotnické zařízení. V menších obcích se vybavenost snižuje. Nejméně časté byly úřady Policie ČR – v kategorii do 2 tisíc obyvatel jsou pouze ve 4,6 % obcí.

Aby mohly venkovské obce zvyšovat a zkvalitňovat občanskou vybavenost, musely by mít dostatek finančních prostředků na její zajištění. Bohužel tato situace se týká hlavně menších obcí, které nemají dostatek možností získat finanční prostředky z vlastních zdrojů (např. nemají vlastní pozemky, které výhodně pronajímají fyzickým či právnickým osobám). Jedinou možností na zkvalitnění služeb v obci je možnost využít dotační politiky věnované především na rozvoj menších obcí (např. již zmíněný Program obnovy venkova).

Atraktivita venkovských obcí pro život a podnikání, pokud nejsou v okolí velkých měst, je stále nízká. Z hlediska vybavenosti občanskou a technickou infrastrukturou disponovala většina venkovských obcí v roce 2004 základní občanskou vybaveností.

4 Ekonomický potenciál a určení bonity obcí

Ekonomický potenciál vyjadřuje schopnost obcí hospodárně a účelně hospodařit s finančními prostředky a s majetkem. Dále administrativně a finančně zabezpečit realizaci rozvojových projektů a pomocí ekonomických nástrojů přispívat ke zlepšení hospodářské situace a služeb v obci.

Tyto vlastnosti obce, lze souhrnně označit pojmem bonita obce³¹. Bonita naznačuje, jaký ekonomický potenciál má daná obec. Hodnocení bonity umožňuje obci, investorům a poskytovatelům grantů posoudit, jak je na tom ve srovnání s ostatními. Při stanovování ekonomického potenciálu obce lze rozlišit tři složky bonity. Celková bonita je potom určována na základě vzájemné provázanosti bonit dílčích.

4.1.1 Finanční bonita

Finanční bonita je založena na hodnocení nejdůležitějších parametrů hospodaření obcí a závisí na rozpočtových ukazatelích. Základem je porovnání příjmových a výdajových složek, zejména v přepočtu na obyvatele.³² Příjmy obce jsou základem pro získání dotací, kdy je nutná určitá finanční spoluúčast. Malé obce jsou tak v nevýhodném postavení, protože neshromáždí dostatečně vysokou částku, aby mohly spolufinancovat významnější projekt. Hlavní ukazatele finanční bonity (dle Haláska a kol., 2002) jsou:

- rozpočty z minulých let, z běžného roku a rozpočtový výhled do let následujících
- porovnání příjmů a výdajů z minulých let
- daňové příjmy na obyvatele
- nenárokové dotace na obyvatele
- poměr opakujících se příjmů a běžných výdajů
- podíl kapitálových výdajů na celkových výdajích
- ukazatel dluhové služby
- celkový dluh na obyvatele

³¹ celá kapitola určování bonity dle: Halásek, D., Pilný, J., Tománek, P. *Určování bonity obcí*. Ostrava: VŠB – TU, 2002

³² PELKMANS, J. *European Integration Methods and economic analysis*, Pearson Education Limited, 2001

4.1.2 Majetková bonita

Majetková bonita vychází ze struktury majetku³³ obce a posuzuje efektivitu využívání majetku, možnosti využívání a potřebnost majetku. Zdůrazňuje odlišení majetku, který je nezbytný pro obec a musí (nebo chce) si jej ponechat a který jako zbytný může prodat. Majetková bonita zahrnuje též výnosnost majetku finančního a pronajímaného. Ukazatele majetkové bonity jsou:

- majetek na obyvatele
- podíl zbytného majetku
- výnosnost majetku sloužícího k podnikání či k jiné ziskové činnosti
- výnosnost dlouhodobého finančního majetku

4.1.3 Rozvojová bonita

Rozvojová bonita si všímá hospodářských, sociálních, kulturních a politických podmínek. Rozlišují se vlivy vnější, které jsou většinou dlouhodobě pevně dané a možnost jejich ovlivnění ze strany obce je minimální (dopravní poloha, podmínky pro podnikání, přírodní podmínky pro rekreaci a zemědělství či chov, výskyt památek), a vlivy vnitřní, které lze aktivně ovlivnit (charakteristiky obyvatelstva, možnosti podnikání, tradiční činnosti). Ukazatele vnitřní rozvojové bonity:

- územní plán (existence, aktuálnost), který je jedním z hlavních předpokladů pro rozvoj venkovských obcí
- strategické dokumenty za obec, projektové dokumentace, rozvojový program obce nebo mikroregionu
- spolupráce s jinými subjekty na rozvoji obce (jiné obce, podnikatelé apod.)
- žádosti o projekty (úspěšnost)

³³ Základní právní úprava týkající se majetku obcí je stanovena v § 38, 39, 40 a 42 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích

Ukazatele vnější rozvojové bonity

- dopravní poloha
- technická vybavenost (vodovod, kanalizace)
- občanská vybavenost (mateřská škola, základní škola – 1. stupeň, základní škola – 2. stupeň, jiné školské zařízení, lékařská ordinace)
- podnikání – přítomnost významných podniků jako hlavních zaměstnavatelů

„Obec jako základní stupeň územní samosprávy je ze zákona vybavena nezávislými kompetencemi, pravomocemi a odpovědností při zajišťování úkolů, které jsou jí svěřeny. Jde zejména o zabezpečování vymezeného okruhu veřejných statků pro své občany, mají tedy lokální charakter. Plní však řadu úkolů v přenesené působnosti. Jejich závislost na přidělených finančních zdrojích je vysoká a podléhají značné regulaci orgánů veřejné správy. Pro objektivní uchopení ekonomické reality venkovských obcí a k nalezení příčin neefektivnosti a možných cest jejich řešení je třeba, aby existoval adekvátní hodnotící aparát.“³⁴

Jedním z možných přístupů v této oblasti je v předchozím textu zmíněný systém bonity, který umožňuje alespoň částečně objektivizovat ekonomickou situaci obcí. V tomto kontextu bonita není pouze zhodnocení schopnosti obce splácet přijatý úvěr jako v případě ratingu³⁵, ale také zhodnocení současných perspektivních schopností rozvoje obce ve více směrech. Ekonomický potenciál obcí tedy lze vnímat pohledem finančních subjektů, investorů, podnikatelů, státní správy či očima vlastních občanů obce. Vzhledem k značnému rozsahu dat je vždy nutné soustředit se na vybrané problémy a ty analyzovat hlouběji. V případě ekonomického potenciálu obcí je hlavním tématem nalezení zdrojů na rozvoj obcí a to zejména lepším využitím současných zdrojů a zvýšením účelnosti nakládání s finančními prostředky.

³⁴ PEKOVÁ, J., *Hospodaření a finance územní samosprávy*. Praha, 2004, s.31.

³⁵ Rating je hodnocení, jehož cílem je, zejména na základě reálných podkladů o hospodaření obce a jejich majetkových poměrech, poskytnout věrohodné informace o skutečné ekonomické situaci obce

4.2 SWOT analýza

Vhodným metodologickým základem na nalezení možností pro rozvoj a východisek ze současných problémů je SWOT analýza. „Tato moderní metoda je v evropských podmínkách již běžně používána v oblasti státní správy a územní samosprávy v regionálním rozvoji a plánování. SWOT je zkratka z anglických slov Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats, tj. síla (silná stránka), slabost (slabá stránka), příležitost (možnost) a ohrožení (hrozba).

Smysl SWOT analýzy spočívá v identifikování silných stránek. Její úkol je analyzovat současnou a očekávanou budoucí situaci, určit směr rozvoje a najít prostředky pro dosažení stanoveného cíle. Důležitou součástí přístupu je omezení se na pojmenovávání jen podstatných záležitostí. Dalším krokem této metody je kombinace interních a externích faktorů. Výsledkem takovéto kombinace je řada „rovnic“, které současně představují jednoduchou typologii převládajících složek SWOT analýzy:

- silná stránka + možnost = expanze
- silná stránka + hrozba = aktivní obrana
- slabá stránka + možnost = adaptace
- slabá stránka + hrozba = ústup (pasivní obrana)³⁶

Tab. 7 Struktura SWOT analýzy

SWOT analýza		Interní analýza	
		Silné stránky	Slabé stránky
Externí	Příležitosti	<i>S-O-Strategie:</i> Vývoj nových metod, které jsou vhodné pro rozvoj silných stránek společnosti (projektu).	<i>W-O-Strategie:</i> Odstranění slabin pro vznik nových příležitostí.
	Hrozby	<i>S-T-Strategie:</i> Použití silných stránek pro zamezení hrozeb.	<i>W-T-Strategie:</i> Vývoj strategií, díky nimž je možné omezit hrozby, ohrožující naše slabé stránky.

Pramen: www.podnikatel.cz/clanky/rizika-a-prilezitosti-odhali-swot-analyza/

³⁶ Kolektiv autorů, *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň, 2008, s.178

5 Analýza obce Záhoří

Tato obec se nachází v kategorii malých venkovských obcí. Zastupitelstvo se zde vyrovnávalo s finančními problémy, které vznikly z důvodu selhání lidského faktoru z předešlého volebního období. Kdyby tato situace nebyla řešena nově zvoleným zastupitelstvem v čele se starostkou, obec by se pohybovala na pokraji své existence, a nemohla se zabývat rozvojem a ekonomickou prosperitou. Proto byla tato obec záměrně vybrána na prokázání důležitosti lidského faktoru v rámci rozvoje.

5.1 Charakteristika a historie obce

Obec Záhoří leží na severním úpatí hory Kozákov (744m) a nachází se v nadmořské výšce 511 m.n.m., severozápadně od města Semily, v blízkosti města Železný Brod. Obec se skládá z pěti osad: Smrčí, Záhoří, Dlouhý, Pipice a Proseč³⁷. Kopcovitá krajina je zemědělsky využívána pro živočišnou výrobu. Největší dopad na mikroklima a životní prostředí území má čedičový lom ve Smrčí.

Trvalé osídlení, jehož počátek spadá do první poloviny 11. století, bylo založeno na bývalé zemské stezce, důležité obchodní komunikaci vedoucí okolo hory Kozákov. První písemná zmínka o Záhoří je z roku 1393, v Archivu Českém. Když za Jana Lucemburského bylo Slezsko trvale připojeno k Čechám, přestalo hlídání zemské stezky, území pozbylo svého opodstatnění a bylo zrušeno. Svůj největší rozkvět zaznamenala obec koncem 19. a počátkem 20. století, kdy měla přes 1000 obyvatel a vlastnila pozemky až po řeku Jizeru v Železném Brodě. Ale po 2. světové válce nastal značný úbytek obyvatel. O velkou část rozlohy obec přišla v 60. letech při reorganizaci uspořádání okresů a krajů. Obec Záhoří je členem MAS Kozákov a Mikroregionu (MR) Kozákov.³⁸ V územním rozvoji členských obcí je mnoho společných zájmů, které je MR schopen řešit účinněji, než jednotlivá obec. Také spolupracuje se svými sousedy, zejména s MR Pojizeří a Podhůří a je otevřený spolupráci s dalšími subjekty (cestovní ruch, dopravní obslužnost, rozvoj informatiky).

³⁷ Informace čerpány z územního plánu obce Záhoří

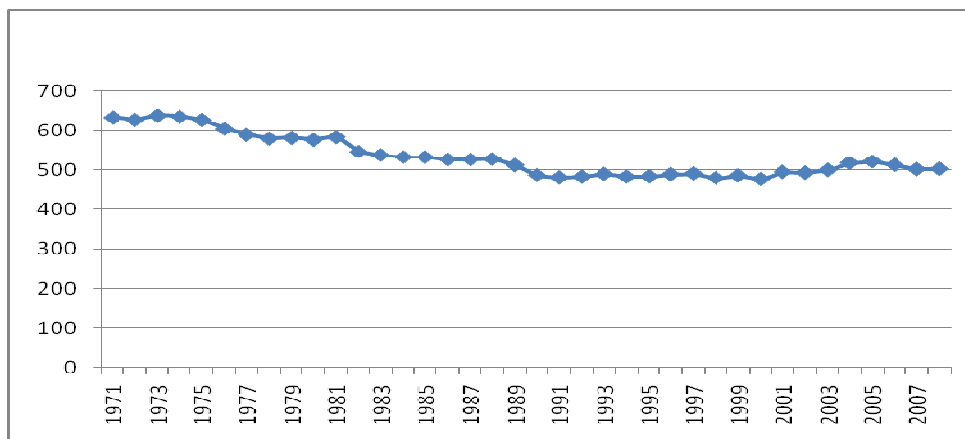
³⁸ Mikroregion Kozákov je dobrovolný svazek obcí Chuchelna, Semily a Záhoří, založený v roce 1999, více viz. www.kozakov.cz

5.2 Socioekonomické charakteristiky

Níže uvedená data charakterizují obec Záhोří pomocí vybraných ukazatelů.

Vývoj počtu obyvatel v obci

V roce 2008 měla obec Záhोří 503 obyvatel, z toho 337 ve věku od 15-64 let.

Obr. 9 Vývoj počtu obyvatel v obci Záhोří (v letech 1971-2008)

Pramen: Městská obecní statistika, ČSÚ

Počet obyvatel se od roku 1971 stále snižoval a to z důvodu silné migrace do okolních obcí či měst s větší občanskou a technickou vybaveností. V posledních třech letech se však počet obyvatel ustálil a pohybuje se v rozmezí 502 až 503 obyvatel. V rámci Libereckého kraje je obec Záhोří zařazena do třetí velikostní skupiny dle počtu obyvatel v obci (500-999 obyvatel), která je v kraji nejvíce početná.

Tab. 8 Obce venkovského prostoru v Libereckém kraji dle počtu obyvatel v roce 2008

	Počet obcí	v tom s počtem obyvatel						z toho se statutem města
		do 199	200 - 499	500 - 999	1 000 - 1 999	2 000 - 4 999	5 000 a více	
Liberecký kraj	215	37	57	63	26	17	15	39
v tom:								
městský prostor	32	-	-	-	-	17	15	31
venkovský prostor	183	37	57	63	26	-	-	8

Pramen: Postavení venkova v Libereckém kraji, 2009

Struktura zaměstnanosti obyvatel

Na začátku roku 2009 působilo v obci 127 podnikatelských subjektů, to je ovšem pouze číslo ze statistiky. Skutečný počet aktivních živnostníků je téměř poloviční. Struktura obyvatel dle zaměstnanosti v sektorech:

- primární (zemědělství, lesnictví, rybolov): 11, tj. **8,7%**
- sekundární (průmysl, stavebnictví): 53, tj. **41,7%**
- terciární (obchod, veřejná správa, sociální a ostatní služby): 63, tj. **49,6%**

Tab. 9 Zaměstnané osoby dle sektoru ekonomické činnosti v roce 2001

	Zaměstnané osoby celkem	z toho s uvedeným sektorem ekonomické činnosti	v tom sektor ekonomické činnosti (%)		
			primární	sekundární	terciární
Liberecký kraj	209 451	199 420	2,9	49,9	47,2
v tom:					
městský prostor	162 702	155 090	1,6	49,0	49,4
venkovský prostor	46 749	44 330	7,7	53,1	39,2

Pramen: Postavení venkova v Libereckém kraji, 2009

V rámci Libereckého kraje (LK) má obec Záhoří o 10,4% větší podíl terciárního sektoru než průměrný venkovský prostor LK, což lze považovat za pozitivní faktor pro rozvoj této obce.

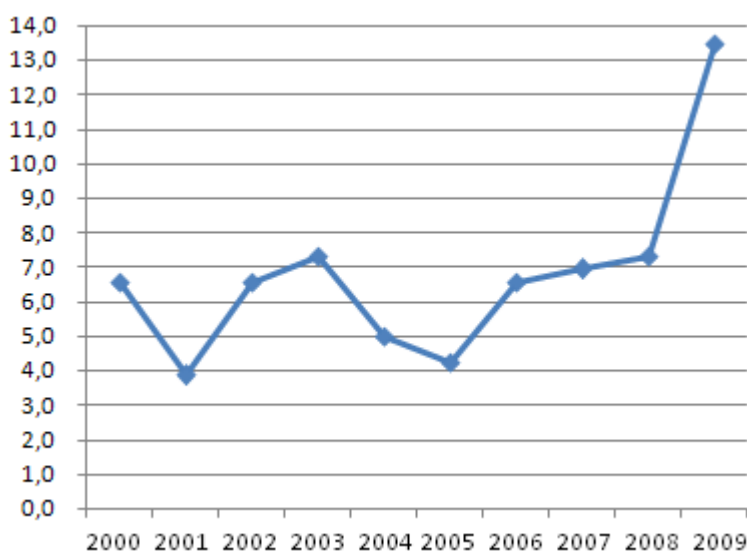
Struktura obyvatel v Záhoří

Počet obyvatel³⁹ ve věku 0-14 let: 89, ve věku 15-64 let: 337 (z toho je 171 mužů a 166 žen), počet obyvatel ve věku 65 let a více bylo v obci Záhoří 77. Z celkového počtu obyvatel 503 bylo 252 mužů a 251 žen. Poměr mužů a žen je tedy v obci vyrovnaný a nejvíce je zastoupeno ekonomicky aktivní obyvatelstvo, což ukazuje na pracovní potenciál do budoucna.

³⁹ MOS obce Záhoří k 31.12.2008

Vývoj nezaměstnanosti v Záhoří

Vliv hospodářské krize se v obci Záhoří nejvíce projevil v růstu nezaměstnanosti. Běžně se nezaměstnanost pohybovala kolem 7-8%. Ovšem jedna z hlavních společností těžící čedič v lomu Smrčí omezila v roce 2009 svůj provoz. Tím vzrostla v obci nezaměstnanost až na 13,5%.

Obr. 10 Vývoj nezaměstnanosti v obci Záhoří v letech 2000-2009

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Z tabulky č. 9 je patrné, že hodnota 13,5% značně převyšuje průměr nezaměstnanosti na venkově v Libereckém kraji. Z toho je také patrné, jak ekonomická stabilita významných zaměstnavatelů v příslušné obci může výrazně ovlivnit nezaměstnanost takovéto malé obce.

Tab. 10 Míra nezaměstnanosti v Libereckém kraji (k 31.12.2008)

	Míra nezaměstnanosti (%)	
	muži	ženy
Liberecký kraj	6,2	7,9
v tom:		
městský prostor	6,1	7,5
venkovský prostor	6,6	9,1

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

5.3 Výpočet bonity

Součástí zkoumání dílčích bonit obcí bude určení ukazatelů pro hodnocení ekonomické připravenosti obce. Soubory ukazatelů u finanční, majetkové a rozvojové bonity se soustředí na ukazatele s nejvyšší vypovídací schopností. Výběr bude také omezen dostupností dat z obecního úřadu Záhoří. „Bonita konkrétní obce může být vyjádřena 3 způsoby:“⁴⁰

- Z hlediska situace v dané obci (individuální bonita) – Jde o kvalitativní zhodnocení hodnot ukazatelů na základě jejich vzájemných vazeb a širších souvislostí. Výhodou je přímý vztah mezi hodnocením a možnými způsoby řešení. Obci může přinést řadu konkrétních návrhů na zlepšení. Jistou nevýhodou může být nižší srovnatelnost výsledků s jinými obcemi.
- Z hlediska srovnání s velikostně stejnými obcemi (velikostní bonita). Výhodou je možnost komparace „srovnatelných“ subjektů. Nevýhodou je obtížná dostupnost dostatečně velkého a kompletního souboru dat, aby bylo hodnocení dostatečně vypovídající. Lze jen doporučit shromáždění datové základny a uplatnění tohoto pojetí bonity v rámci celé ČR.
- Z hlediska srovnání s obcemi určitého území (územní bonita). Tento typ bonity je většinou zpracováván pro menší územní celky (např. mikroregiony)

Z typu vyjádření bonity vychází i využití jednotlivých ukazatelů. Okruh ukazatelů je nejširší u individuální bonity, a ta bude v této práci použita.

K jednotlivým ukazatelům je třeba přistupovat pružně a respektovat jejich specifika, např.:

- na dluhovou službu nemůže být kladena přílišná váha – malé obce se ne zadlužují, protože by neměly na splácení
- dluhová služba do 10% či velmi nízká dluhová služba může naopak svědčit o pasivitě obce v investičních aktivitách

⁴⁰ Halásek, D., *Analýza ekonomické připravenosti obcí a jejich možnosti řešit své rozvojové potřeby*. Brno, 2005, s.32

5.3.1 Finanční bonita

Základem hodnocení je porovnání příjmových a výdajových složek, rozdílu mezi plánovaným a skutečným rozpočtem, určení dluhové služby, zadluženosti v přepočtu na obyvatele.

Finanční bonita bude určována z dat obce od roku 2004, kdy již byla ve funkci nová starostka, obměnilo se zastupitelstvo a byla přijata nová účetní. Pro srovnání hospodaření bývalého vedení obce budou též vypočítány některé ukazatele za období 1998-2002, např. ukazatel dluhové služby. Při rozhodování o poskytnutí dotace nebo půjčky velmi často bývá brán zřetel na eventuální zvýšení zadluženosti z důvodu zajištění spolufinancování obce a kraje při účasti na programech financovaných z prostředků EU.

Pro posouzení skutečného dlouhodobějšího stavu je vhodné hodnotit ukazatele za několikaleté období a sledovat pozitivní či negativní trend.⁴¹ V kratším období se u řady obcí vyskytují značné výkyvy, zejména v oblasti dotací a kapitálových příjmů, které zkreslují celkový obraz ekonomické situace obce. Řada údajů pro tvorbu ukazatelů není centrálně evidována a musela být zjišťována terénním šetřením. Hodnocení bonity obce tak vyžaduje vzhled do místních poměrů a možnost dohledat potřebné informace v primárních datech.

Charakter příjmových a výdajových položek

Obecně platí, že výše příjmů obce ovlivňuje výši a strukturu jejich výdajů. Vyšší příjmy umožňují, aby obec zabezpečovala i další rozvoj

- **Daňové příjmy** jsou složkou rozpočtu, kterou může obce ovlivnit jen velmi málo a to téměř jen v oblasti poplatků. Jde o nejstabilnější část příjmů podílející se na celkových příjmech více než 40 %. Rozhodující význam pro výši daňových příjmů má počet obyvatel obce a zařazení obce do příslušné velikostní kategorie.

⁴¹ DRUCKER, P. Managing the non-profit organization, First Harper Business edition, 1992

- **Nedaňové příjmy** jsou specifickou složkou příjmů úzce spojenou s majetkem obce a s její nadstandardní činností (podnikání, investice apod.) Mezi nejčastější nedaňové příjmy patří příjmy z pronájmu majetku. Jejich srovnání v letech podává informaci, jak úspěšně obec využívá svůj majetek a také svědčí o schopnosti snižovat svou závislost. Vyšší nedaňové příjmy pomáhají snižovat potřebu dalších finančních prostředků pro zajišťování služeb obce. Pro posouzení velikosti je třeba tyto příjmy konfrontovat s běžnými výdaji.
- **Kapitálové příjmy** jsou obvykle nepravidelně se vyskytující příjmy plynoucí z jednorázového prodeje majetku (hmotného, akcií, majetkových podílů apod.) či z přijatých darů. Kapitálové příjmy mají charakter jednorázových příjmů. Hodnotí se jejich výše, ve které se také odráží schopnost obce získávat investiční dotace. Vyšší hodnoty těchto dvou ukazatelů (kapitálových příjmů a přijatých dotací) vypovídají o lepších finančních podmínkách pro další rozvoj obce.
- **Vlastní příjmy** tvoří nejdůležitější část příjmové stránky rozpočtu. Na rozpočtových příjmech by měly mít podíl zhruba 80%, přičemž daňové příjmy by měly představovat 60% a příjmy z vlastní činnosti 20% celkového objemu.⁴² Podíl vlastních příjmů na celkových příjmech rozpočtu vyjadřuje stupeň závislosti obcí na přerozdělovacích procesech. Podíl kapitálových výdajů na celkových výdajích dává jednoznačnou informaci o investiční aktivitě obce. Obecně se doporučuje dolní hranice podílu kapitálových výdajů na přibližně 30%.

Příjmy a výdaje

Tabulka č. 11 poskytuje přehled o hospodaření obce v letech 2003-2009, kdy byla v obci zvolena nová starostka a zcela jiné složení zastupitelstva obce. V každém roce byl rozpočet přebytkový, a to zejména díky získaným dotacím, které ovšem neznamenají nárokovou složku. K získání je zapotřebí vysoce odborné znalosti při podávání žádostí, orientace v dotačních titulech a podmínkách, vazby na investiční a neinvestiční rozdělení a též účast

⁴² Halásek, D., *Analýza ekonomické připravenosti obcí a jejich možnosti řešit své rozvojové potřeby*. Brno, 2005

na mnohých jednáních směřující k úspěšnému odsouhlasení daného projektu a tím získání dotačních prostředků. Dle úspěšnosti kladně posouzených žádostí lze odvodit funkčnost managementu.

Tab. 11 Příjmy a výdaje v obci Záhoří (v Kč)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
daňové příjmy	2 974 593	3 596 149	4 053 399	3 887 294	4 376 226	4 546 892	4 507 090
nedaňové příjmy	868 129	532 539	599 062	773 451	756 754	868 969	1 929 414
kapitálové příjmy	17 800	2 350	4 170	71 752	65 160	0	970
přijaté dotace	3 403 393	2 767 400	5 901 898	1 317 596	2 476 298	2 022 999	9 569 220
Příjmy celkem	7 263 915	6 898 438	10 558 529	6 050 093	7 674 438	7 438 860	16 006 694
běžné výdaje	3 750 490	4 454 779	5 340 206	5 581 671	6 137 839	6 516 578	8 317 573
kapitálové výdaje	3 023 348	1 047 623	4 239 999	337 546	377 613	650 513	7 138 340
Výdaje celkem	6 773 839	5 502 402	9 580 205	5 919 217	6 515 452	7 167 092	15 455 913
SALDO	490 076	1 396 036	708 324	130 876	1 158 986	271 768	550 781

Pramen: Vlastní výpočty na základě dat z obecního úřadu

Celkem se podařilo čerpat z dotačních titulů od roku 2003- 2009 téměř **27,5 milionů korun**, z nich bylo přes 60% investičních, 30% neinvestičních a necelých 10% příspěvek z úřadu práce pro posílení politiky zaměstnanosti a příspěvek na výkon státní správy.

Kapitálové výdaje znamenají dlouhodobé investice do majetku obce. Podle Haláska (2005) lze tvrdit, že větší celkový objem kapitálových výdajů vytváří příznivější podmínky pro další rozvoj obce. Samozřejmě obec nemůže mít výdaje bez adekvátních příjmů. Musí pečlivě zvažovat, zda může daný projekt finančně zvládnout. Proto jsou větší kapitálové výdaje právě v letech 2005, 2009, kdy obec měla dostatečně vysoké příjmy, a mohla si takto vysoké výdaje dovolit. Vyšší hodnota daňových příjmů obce oproti předchozímu období (pokud obec neinkasuje extrémně velké příjmy za poplatky, což není případ této obce), může být indikátorem příznivého rozvoje obce.

Tab. 12 Příjmy a výdaje na 1 obyvatele (tis. Kč/obyvatele)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
daňové příjmy	5,9	6,9	7,8	7,6	8,7	9,0	8,9
nedaňové příjmy	1,7	1,03	1,1	1,5	1,5	1,8	3,8
kapitálové příjmy	0,04	0,005	0,008	0,140	0,130	0	0,002
přijaté dotace	6,8	5,3	11,3	2,6	4,9	4,0	19,0
Příjmy celkem	14,5	13,3	20,2	11,8	15,3	14,8	31,8
běžné výdaje	7,5	8,6	10,2	10,9	12,2	13,5	16,6
kapitálové výdaje	6,0	2,0	8,1	0,7	0,8	1,3	14,2
Výdaje celkem	13,6	10,6	18,4	11,6	13,0	14,8	30,8

Pramen: Vlastní výpočty na základě dat z obecního úřadu

V letech 2004 až 2005 lze sledovat výrazný růst příjmů na obyvatele, a to zejména u přijatých dotací. Ten byl převážně ovlivněn rostoucím počtem projektů z národních účelových fondů a dotačních titulů Libereckého kraje. Ukazatele přepočtené na obyvatele mohou sloužit do budoucna pro obec jako porovnání s ostatními obcemi.

Tab. 13 Podíly dílčích příjmů a výdajů obce na celkových příjmech a výdajích (v%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
daňové příjmy	40,9	52,1	38,4	64,2	57,0	61,1	28,2
nedaňové příjmy	12,0	7,7	5,7	12,8	9,9	11,7	12,0
kapitálové příjmy	0,002	0,1	0,001	1,2	0,8	0,0	0,006
přijaté dotace	47,1	40,1	55,9	21,8	32,3	27,2	59,8
Příjmy celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
běžné výdaje	55,4	80,9	55,7	94,3	94,2	90,9	53,8
kapitálové výdaje	44,6	19,1	44,3	5,7	5,8	9,1	46,2
Výdaje celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pramen: Vlastní výpočty na základě dat z obecního úřadu

Podíl kapitálových výdajů na celkových výdajích je přímo úměrně závislý na získaných finančních prostředcích z dotací. Pokud je podíl přijatých dotací v daném roce vyšší, tak i podíl kapitálových výdajů je výraznější, jako tomu bylo v roce 2005 a 2009. Což svědčí o investiční aktivitě obce a připravenosti projektů na rozvoj obce.

Ukazatel dluhové služby

Velikost celkového dluhu a povinnost tento dluh splácet může značně ovlivnit hospodaření a rozvojovou aktivitu obce po mnoho let. Proto je nutné zvažovat časové rozložení každé investice, aby zaměření na určitou investiční akci neomezovalo realizaci ostatních veřejných statků. Hodnota DS převyšující 30%⁴³ naznačuje neúměrně vysoké zadlužení vzhledem k rozpočtu obce. Již DS vyšší než 15% vyžaduje zvýšenou pozornost a pečlivé zvažování dalších kroků. Nutnost splácení dluhu odčerpává finanční prostředky z jiných investičních aktivit. Je proto vhodné posuzovat časovou řadu. Krátkodobě vyšší hodnota nemusí být tak závažná jako dlouhodobě se vyskytující hodnoty nad 15%. Ukazatel dluhové služby je vyjádřen jako vztah⁴⁴ a vypovídá o schopnosti obce uhradit dluh:

$$\frac{\text{dluhová služba}}{\text{dluhová základna}} \times 100 = \text{ukazatel dluhové služby (v \%)}$$

Tab. 14 Výpočet ukazatele dluhové služby

Číslo řádku	Název položky	Odkaz na rozpočtovou skladbu
1	daňové příjmy (po konsolidaci)	třída 1
2	nedaňové příjmy (po konsolidaci)	třída 2
3	běžné přijaté dotace (po konsolidaci)	seskupení položek 41
4	dluhová základna	ř.1 + ř.2 + ř.3
5	zaplacené úroky	položka 5141 + položka 6143
6	splátky jistin a vydaných dluhopisů	položky 8xx2 a 8xx4
7	splátka leasingu	položka 5178
8	dluhová služba	ř.5 + ř.6. + ř.7
9	UKAZATEL DLUHOVÉ SLUŽBY	ř.8 děleno ř.4

Pozn. struktura výpočtu dle MF ČR, Příloha č.6/a Pravidel MZe, 2008.

⁴³ Halásek, D., *Analýza ekonomické připravenosti obcí a jejich možnosti řešit své rozvojové potřeby*. Brno, 2005

⁴⁴ struktura výpočtu dle MF ČR, Příloha č.6/a Pravidel MZe

Tab. 15 Dluhová služba obce Záhoří, kdy ve vedení byl bývalý starosta

Číslo řádku	Název položky	rok 1998 (v tis. Kč)	rok 2002
1	daňové příjmy (po konsolidaci)	1754,7	2 859 927
2	nedaňové příjmy (po konsolidaci)	236,5	466 093
3	běžné přijaté dotace (po konsolidaci)	49,5	3 033 356
4	dluhová základna	0	6 359 376
5	zaplacené úroky	0	99 013
6	splátky jistin a vydaných dluhopisů	0	110 000
7	splátka leasingu	0	0
8	dluhová služba	0	209 013
9	UKAZATEL DLUHOVÉ SLUŽBY	0,0	3,3

Pramen: Vlastní výpočty na základě dat z obecního úřadu

Z výše uvedené tabulky je patrné, že mezi léty 1998 a 2002 došlo k cílenému zadlužování obce. Avšak to se projevilo až od roku 2003, kdy se dluhová služba začala výrazně zvyšovat, protože obec musela začít splácet dluhy dle splátkového kalendáře.

Tab. 16 Dluhová služba obce Záhoří, kdy ve vedení byla nová starostka

Číslo řádku	rok 2003	rok 2004	rok 2005	rok 2006	rok 2007	rok 2008	rok 2009
1	2 974 593	3 596 149	4 053 399	3 887 294	4 376 226	4 546 892	4 507 090
2	868 129	532 539	599 062	773 451	756 754	868 969	1 929 414
3	9 983 393	929 400	332 699	690 696	426 298	618 999	869 420
4	4 841 115	5 058 088	4 985 160	5 351 441	5 559 278	6 034 860	7 305 924
5	433 962	400 221	359 650	321 179	284 456	240 562	195 482
6	275 452	630 460	620 036	679 514	723 260	711 123	703 953
7	0	0	0	0	0	0	0
8	709 414	1 030 681	979 686	1 000 693	1 007 716	951 685	899 435
9	14,7	20,4	19,7	18,7	18,1	15,8	12,3

Pozn. všechna data čerpána z Výkazu pro hodnocení plnění rozpočtu územních samosprávných celků a dobrovolných svazků obcí vždy k 31.12.daného roku

Vlastní výpočty na základě dat z obecního úřadu

Dluhová služba narůstala až do roku 2005 vlivem rostoucí splátky jistiny i úroků. Jak je vidět v tabulce výše. Nejvyšší hodnota ukazatele dluhové služby je v roce 2005. V letech 2006 až 2008 se dařilo ukazatel dluhové služby snížit, a to díky nárůstu příjmové strany rozpočtu. Od roku 2008 je pak viditelný velmi pozitivní trend klesajícího ukazatele DS vlivem konstantní splátky, klesajícího úroku a rostoucích příjmů zejména v oblasti nedaňových příjmů. To se jeví, jako velmi dobrá vizitka managementu obce, neboť ukazuje jeho schopnost získávat dotační tituly (ř.3) a hospodařit s vlastním majetkem, generujícím nedaňové příjmy obce (ř.2).

Zadluženost na obyvatele

Zadluženost na obyvatele jako podíl celkového dluhu obce k počtu obyvatel umožňuje hodnotit a srovnávat výši celkového dluhu mezi jednotlivými léty a slouží jako doplňující informace ke dluhové službě.

Tab. 17 Dluh na obyvatele obce Záhoří (v Kč)

	rok 2000	rok 2001	rok 2002	rok 2003	rok 2004	rok 2005	rok 2006	rok 2007	rok 2008	rok 2009
splátka jistiny-úvěr	0	20 000	60 000	160 000	480 000	460 000	500 000	560 000	560 000	560 000
úrok z úvěru	69 480	321 838	404 600	384 112	360 720	324 190	291 160	254 500	215 150	176 060
celkový dluh úvěru	69 480	341 838	464 600	544 112	840 720	748 190	791 160	814 500	775 150	736 060
splátka- jistiny půjčka	42 815	56 471	70 632	115 452	150 460	160 036	179 514	163 260	151 123	143 953
úrok z půjčky	8 000	84 750	57 630	49 850	39 501	35 460	30 019	29 956	25 412	19 422
celkový dluh půjčka	50 815	141 221	128 262	165 302	189 961	195 496	209 533	193 216	176 535	163 375
počet obyvatel	477	495	493	500	518	522	513	502	503	503
zadluženost obyvatele	252	976	1 203	1 419	1 990	1 808	1 951	1 623	1 892	1 788

Pramen: Vlastní výpočty na základě dat z obecního úřadu

Dle výše uvedeného propočtu dluh na obyvatele v rozmezí let 2000 – 2009 nejdříve rostl a teprve od roku 2009 mírně klesá. Tabulku č. 17 lze chápat i tak, že největší zadluženost vznikla až ve volebním období od roku 2003.

Ovšem skutečnost je zcela odlišná. Pro pochopení problému zadluženosti je třeba znát následující souvislosti⁴⁵:

⁴⁵ Informace čerpány z Obce Záhoří, úvěrové smlouvy č.588/55/2000, č. 588/44/2001 a smlouvy o půjčce mezi Obcí Záhoří a Tarmac Severokámen, a.s, ze dne 21.11.20000 a dalších písemností.

Uzavření úvěru pro výstavbu vodovodu v roce 2000, splácení jistiny s úrokem 2000-2014.

Je nutné přiblížit fakta o úvěrové smlouvě s Českou spořitelnou a.s., uzavřenou v roce 2000. Tímto úvěrem si obec zajišťovala podíl vlastního finančního zdroje, aby naplnila podmínky, umožňující čerpat dotační prostředky. Dle splátkového kalendáře byly nastaveny podmínky splácení na neúměrně vysoké splátky jistiny a úroku, což se projevilo nejvýrazněji v roce 2004. Hrozilo, že obec nezvládne z vlastních příjmů dostát v následujících letech smluvním závazkům. V roce 2005 proběhla restrukturalizace úvěru s ohledem na reálné příjmy. Z částky 4.000.000,-Kč, která byla v období 2000-2002 proinvestována při výstavbě vodovodu, bude uhrazeno celkem 2.533.000,-Kč úroků. Z tohoto úvěru je obec zadlužena až do roku 2014.

Uzavření úvěru pro plynofikaci v roce 2001, splácení jistiny s úrokem 2001-2011.

V úvěrové smlouvě s Českou spořitelnou a.s., uzavřenou v roce 2001 nastala situace jako v předchozí úvěrové smlouvě. Dle splátkového kalendáře byly nastaveny podmínky splácení na neúměrně vysoké částky jistiny a úroku. To se projevilo nejvýrazněji v roce 2004. Opět Záhoří hrozila situace, že nezvládne ze svých příjmů zaplatit závazky. O rok později proběhla restrukturalizace úvěru s ohledem na reálné příjmy. Tímto novým úvěrem si obec zajišťovala podíl vlastního finančního zdroje, aby naplnila podmínky, umožňující čerpat dotační prostředky na realizaci akce.

Z částky 1.500.000,-Kč, která byla v období 2001-2002 proinvestována při plynofikaci, bude uhrazeno celkem 611.200 Kč úroků. Z tohoto úvěru je obec zadlužena až do roku 2011.

Půjčka mezi Obcí Záhoří a Tarmac Severokámen a.s., ze dne 21.11.2000

Další zadlužení do budoucna vzniklo uzavřením smlouvy o poskytnutí půjčky pro výstavbu vodovodu, k zajištění podílu vlastního finančního zdroje, pro naplnění podmínek, umožňující čerpat dotační prostředky. Splátky jistin půjčky a úroku proběhly v období 2000-2009.

Rekapitulace vlastních zdrojů na stavbu vodovodu (náklady na akci – 9.587.000 Kč)

V roce 2000 byl uzavřen úvěr na stavbu vodovodu ve výši 4.000.000 Kč s úrokem 2.552.000 Kč a dobou splácení až do roku 2014. Dále smlouva o půjčce ve výši 1.210.000 Kč s úrokem 380.000 Kč a s dobou splácení do roku 2009. Jen pro úplnost je uvedena výše dotačního zdroje ve výši 4.377.000 Kč.

Rekapitulace vlastních zdrojů na plynofikaci (náklady na akci celkem – 8.091.000 Kč)

V roce 2001 byl uzavřen úvěr na plynofikaci ve výši 1.500.000 Kč, s úrokem 611.200 Kč a dobou splácení až do roku 2011. Další vlastní zdroje ve výši 2.696.000 Kč obec získala prodejem vlastního majetku (zejména nemovitosti a pozemky) a nepatrnou část pokryla z příjmů roku 2001 a 2002. Jen pro úplnost je uvedena výše dotačního zdroje ve výši 3.895.000 Kč.

Z výše uvedených faktů vyplývá následující zjištění:

Obec do roku 1999 žila vcelku poklidně hospodařící, s jistými prvky zaostalosti (absence nutné infrastruktury). Finanční prostředky investovala do běžných výdajů, ze kterých hradila jen nutné opravy a údržby vlastního majetku, větší část, zhruba 55% tvořily výdaje k zajištění nákladů na běžné, stále se opakující výdaje (údržba a provoz hřbitovů, veřejného osvětlení, údržba veřejné zeleně, místních komunikací, zimní protahování, provoz mateřské školy a zastaralého rozvodu vodovodu, apod.). Od roku 1998 byly náklady na investiční rozvoj i dluhová služba nulová.

Změna nastala na přelomu let 1999-2000, kdy zastupitelstvo obce rozhodlo vybudovat vodovod a plynofikovat obec. Jelikož na pokrytí těchto investičních akcí nebyl dostatek zdrojů a obec je nutně potřebovala získat, zastupitelé rozhodli o podání žádosti o poskytnutí dotace (voda – Mze, plyn SFŽP). V podmínkách dotačních titulů byl však i povinný podíl vlastních zdrojů, což obec taktéž v takovém rozsahu nedisponovala. Zastupitelé rozhodli o přijetí úvěru na obě akce a půjčky, dále prodali majetek obce (nemovitosti, pozemky), a tím dosáhli zajištění financování obou akcí. Vzhledem k tomu,

že přes všechny dostupné zdroje se nepodařilo pokrýt akce v plném rozsahu pro všech 5 osad, ve správě Obce Záhoří, zastupitelé rozhodli o redukci provedených prací – u plynofikace byly napojeny jen čtyři osady, u stavby vodovodu pouze dvě osady.

Do budoucích let však vyvstane potřeba nejen dokončit plynofikaci a propojení na veřejný vodovod ve zbylých osadách, které v této etapě nebyly stavbou uspokojeny, ale i získat finanční zdroje na uvedené investiční akce. Otázkou je jak toho docílit, když je obec zadlužena do roku 2014. Jedinou alternativou je intenzivní vyhledávání možných dotačních zdrojů, ale za podmínek, které jsou pro obec splnitelné.

Při výběru možných dotačních titulů jsou rozhodující ukazatele výše poskytované investiční dotace (např. pro dokončení stavby vodovodu se jedná zhruba o 25mil.Kč). Dále jsou rozhodující podmínky povinného vlastního podílu (při ročním rozpočtu 6,5mil. lze mít vlastní podíl na kapitálový výdej max. do výše 1.000.000 Kč. Vzhledem k celkové potřebě 25mil. Kč je vlastní podíl možný jen do výše 0,04%. Pokud se jedná o podání žádostí a čerpání z EU fondů, taktéž je rozhodující podmínka daná dotačním titulem ohledně způsobu financování celé akce obcí a pak zpětným poskytnutím dotace ve výši uznatelných nákladů.

Praxe je taková, že obec financuje kompletně celou akci. Na dotační podíl si musí zajistit úvěrové překlenovací čerpání a poté může proběhnout realizace akce (kde je kontrola na přísné dodržení daných smluvních podmínek - uznatelné a neuznatelné výdaje, apod.). Teprve po dokončení obec požádá o úhradu dotačního podílu. Má-li obec vše v naprostém pořádku, obdrží uznanou výši dotace, kterou uhradí čerpaný úvěr na financování akce. V obci Záhoří žádný doposud otevřený dotační titul nesplňuje požadavky kladené na jeho výši a způsob financování. Konkrétně – investiční dotace ve výši 25mil.Kč, maximální výše 0,04% vlastního zdroje a financování průběžným čerpáním přímo z dotačního titulu.

Dále je důležité zjištění (dle tab. 17 Dluh na obyvatele), že splátky jistin a úroků začaly mít silně zátěžovou tendenci až od roku 2003, kdy tyto splátky pohltily většinu příjmů určených k investici. Lze konstatovat, že dopady nutných investičních akcí v letech 2000-2002 se v plně zatěžujícím rozsahu začaly projevovat až od roku 2003. Pokud by nové

vedení obce nepřistoupilo na restrukturalizaci úvěru, lze odhadnout naprosté zastavení investičních akcí. Prostředky z rozpočtu by plně pohltily splátky dlužných závazků a ani vlastní podíl, potřebný pro dosažení na dotační zdroje, by nebylo možné zajistit. I při tomto rozsahu zadlužení je obec schopná se rozvíjet v projektech do 200.000 Kč a samostatně investičně budovat. V Programu rozvoje Libereckého kraje do roku 2013 je daný cíl, pomoci právě těmto obcím. Jednotlivé dotační tituly jsou vyhlašovány s ohledem na nízkou míru podílu vlastních finančních zdrojů malých obcí.

Velmi záleží na strategii rozvoje obce, jaký zvolí způsob. Konkrétně v Obci Záhoří je zapotřebí dostát a splnit všechny finanční závazky z let předchozích, uhradit splátky jistin a úroků. Tím obec stabilizovat a zároveň pozvolna směřovat k novým reálným cílům rozvoje.

V obci se osvědčilo průběžně realizovat dostupné akce z rozpočtových příjmů. Tyto akce jsou totiž využívány všemi věkovými kategoriemi (místně účelové komunikace, cyklotrasy, hřiště, koloniál). Uskutečněné akce napomáhají k lepšímu zajištění bezpečnosti (vybavování JSDH, požární jímky), informovanosti (bezdrátový rozhlas a napojení na IZS), sociální a společenské potřeby (mateřská školka, společenské akce, hřbitovy). Pro obec je žádoucí pamatovat nejen na zlepšení infrastruktury, ale i na sociálně společenské klima v obci. Ovšem na projekty většího rozsahu není obec schopna zajistit vlastní financování.

Z výše uvedeného jasně vyplývá, že obec je schopna financovat vlastní podíl kapitálového výdaje maximálně do výše 1 mil. Kč, ovšem za předpokladu omezení běžných výdajů a přesunem na kapitálové výdaje. Tím se omezí veškeré opravy a údržba majetku a finančně se rozpočet zaměří jen na jedinou akci.

Hodnocení kvality hospodaření obce

Kvalita rozpočtového procesu je vyjádřena rozdílem mezi plánovaným a skutečným rozpočtem daného roku, a představuje důležitou součást hodnocení obce. Posuzování rozpočtového procesu má význam především pro zlepšení hospodaření konkrétní obce⁴⁶. Přebytek rozpočtu tvoří potenciální zdroj dalšího rozvoje obce. U deficitního hospodaření obce je třeba sledovat jeho vliv na celkovou míru zadluženosti obce (viz dluhová služba) a schopnosti úhrady dluhů. Rozpočet v obci je každý rok plánovaný tak, aby se příjmy rovnaly výdajům.

Nyní je důležité pro správné zachycení vztahu mezi schváleným⁴⁷ (plánovaným) a skutečným rozpočtem zobrazit strukturu plánovaného rozpočtu. Ovšem strana nákladů bude v obci kvůli předešlému zadlužení vždy větší. Díky zapojení účtu 8115 – finanční prostředky z minulých let může být strana příjmů i výdajů vyrovnaná. Skutečný rozpočet je uveden ve výkazu plnění rozpočtu.

PŘÍJMY

daňové příjmy

daň z rozdělení finančního úřadu, poplatky

nedaňové příjmy

pronájem koloniál, příjmy z poskytovaných služeb (pitná voda, komunální služby, prodej pytlů)

kapitálové příjmy

příjmy z prodeje pozemků

dotace

investiční, neinvestiční

příjmy celkem

účet č. 8115 zapojení roku předešlého

příjmy celkem po zapojení

⁴⁶ Halásek, D., *Analýza ekonomické připravenosti obcí a jejich možnosti řešit své rozvojové potřeby*. Brno, 2005

⁴⁷ Rozpočet vždy musí schválit zastupitelstvo obce na veřejném zasedání.

VÝDAJE

kapitálové výdaje

výdaje na spolufinancování projektů (většinou další etapa budování vodovodu)

běžné výdaje

provozní výdaje, silnice, pitná voda, zájmové činnosti v obci, splátka úvěru, místní správa

výdaje celkem

Tab. 18 A Rozdíl mezi plánovaným a skutečným rozpočtem (v Kč)

	rok 2003	rok 2004	rok 2005	rok 2006	rok 2007	rok 2008	rok 2009
plánované příjmy	5 824 000	4 186 156	4 180 678	4 298 993	4 427 358	4 642 640	4 776 800
zapojení účtu 8115	50 000	330 076	1 220 000	1 816 645	1 200 000	1 300 000	1 300 000
plán.příjmy po zapojení	5 874 000	4 516 232	5 400 678	6 115 638	5 627 358	5 942 640	6 076 800
plánované výdaje	5 874 000	4 516 232	5 400 678	6 115 638	5 627 358	5 942 640	6 076 800
skutečné příjmy	7 263 915	6 898 438	10 558 529	6 050 093	7 674 438	7 438 860	16 006 694
skutečné výdaje	6 773 839	5 502 402	9 580 205	5 919 217	6 515 452	7 167 092	15 455 913
saldo S-P příjmů	1 389 915	2 382 206	5 157 851	-65 545	2 047 080	1 496 220	9 929 894
saldo S-P výdajů	899 839	986 170	4 179 527	-196 421	888 094	1 224 452	9 379 113

Pramen: Vlastní výpočty na základě dat z obecního úřadu

Z tabulky č. 18 A lze odvodit následující fakta

- stabilní výši jak plánovaných příjmů, tak skutečných příjmů, to svědčí o stabilitě hospodaření (bez dramatických výkyvů) a o znalosti příjmových možností obce. Tato objektivita při sestavování rozpočtů je základem pro celoroční hospodaření. Je přínosné, že nedochází při schvalování rozpočtu k „nafukování“ příjmů a tím i přehnaným plánům při sestavování výdajové části rozpočtu. V opačném případě dochází k mnohým kolizím, jelikož při nereálném odhadu příjmů zastupitelé velmi neradi seškrtávají výdaje

- výši přebytku hospodaření z let minulých a to dle zapojení účtu 8115. Tato skutečnost nasvědčuje, že obec plní nejen všechny smluvní závazky (úvěry, půjčky), ale že nepraktikuje hospodaření „nadoraz“, obec nezahlužuje a strádá si vlastní prostředky na investiční akce v letech budoucích.
- v případě roku 2006 jsou plánované příjmy po zapojení vyšší než skutečné příjmy, což by toto odvození nepotvrzovalo. Avšak podrobným náhledem do výkazu Fin2-12M⁴⁸, bylo zjištěno, že zapojení z položky 8115 se uskutečnilo zhruba ve výši 20%, a to díky získání dotací, tudíž proto vycházejí příjmy po zapojení vyšší než skutečné příjmy.

Tab. 18 B Rozdíl mezi plánovaným a skutečným rozpočtem v bývalém volebním období (1998-2002 v Kč)

	rok 1998	rok 2002
plánované příjmy	1 856 000	3 913 000
zapojení účtu 8115	0	400 000
<i>plán.příjmy po zapojení</i>	<i>1 856 000</i>	<i>4 313 000</i>
plánované výdaje	1 856 000	4 313 000
<i>skutečné příjmy</i>	<i>2 042 700</i>	<i>7 015 172</i>
skutečné výdaje	2 039 400	7 308 921
saldo S-P příjmů	186 700	2 702 172
saldo S-P výdajů	183 400	2 995 921

Pramen: Vlastní výpočty na základě dat z obecního úřadu

Z tabulky č. 18 B nelze zjistit (stejně jako u tab. 18 A) oprávněnost či potřebu skutečných výdajů. Avšak je zřejmé, že obec pro svůj další rozvoj potřebuje kvalifikované a zodpovědné úředníky a zastupitele. Při uvedené absenci je další rozvoj obce v ohrožení. Podrobnější souvislosti na pochopení toto případu jsou uvedeny v příloze A .

⁴⁸ Výkaz pro hodnocení plnění rozpočtů územních samosprávních celků a dobrovolných svazků obcí

5.3.2 Majetková bonita

Jako základní ukazatele majetkové bonity byly vybrány tyto dva ukazatele: celkový majetek na obyvatele a příjmy z pronájmu dlouhodobého majetku.

Obec Záhoří provozuje pouze hlavní činnost a ne hospodářskou činnost. Například příjmy z komunálních služeb, příjmy z pronájmu pozemků, poskytovaných služeb a výrobků nelze zahrnout do hospodářské činnosti. Dále obec nedisponuje téměř žádným zbytným a dlouhodobým finančním majetkem.

Tab. 19 Vývoj celkového majetku na obyvatele (v Kč)

	rok 2003	rok 2004	rok 2005	rok 2006	rok 2007	rok 2008	rok 2009
počet obyvatel	500	518	522	513	502	503	503
celkový majetek	39 670 999	39 055 936	50 334 787	44 484 886	45 688 468	50 301 210	71 488 191
celkový majetek na obyv.	79 342	75 398	96427	86 715	91 013	100 002	142 124

Pramen: Vlastní výpočty

Hodnota celkového majetku v letech nevýrazně kolísá. V letech 2000-2002 byla prodána (k zajištění investičních akcí) většina volného majetku, kterým obec disponovala. Hodnota majetku je závislá na výši získaných finančních prostředků, které jsou vydávány na realizaci nových staveb či technickému zhodnocení stávajícího majetku.

Příjmy z pronájmu dlouhodobého majetku

Obec vlastní místní koloniál (nebytový prostor), který pronajímá. Součástí budovy MŠ je nebytové zázemí pro školníka. Tento prostor je využíván k vyřešení jeho bytové situace. Od toho se také odvíjí výše nájemného, které je v rozsahu poplatku a nespadá do kategorie příjmů z bytových prostor (obec byty nevlastní). Výnosnost z tohoto majetku je zachycena v následující tabulce.

Tab. 20 Výnosnost z pronájmu dlouhodobého majetku (v Kč)

	rok 2003	rok 2004	rok 2005	rok 2006	rok 2007	rok 2008	rok 2009
nebytové prostory	18 500	18 000	16 500	19 600	18 360	25 360	25 460

Pramen: Vlastní výpočty

Obec Záhoří nedisponuje majetkem v takové výši, že by bylo přínosné tuto oblast hlouběji analyzovat. Ostatně i místní koloniál neslouží k velkým výdělkům, ale pro obec je nezbytné (v rámci občanské vybavenosti) jej stále udržovat v provozu. Proto je stanovené relativně nízké nájemné.

Majetek v obci Záhoří sice funguje jako významný rozvojový nástroj, protože je nezbytný pro poskytování veřejných statků a pro samosprávu, ale neslouží ke zvyšování příjmů pronájmem nebo jednorázovým prodejem. Zbytný majetek se již v obci téměř nenachází. Jediné co obec vlastní, jsou malé části pozemků. Obec již prodala vše, co bylo možné, aby získala finanční prostředky na financování vodovodu a plynofikace z období 2000-2002.

Možnost srovnání majetkové struktury komplikují například i nestandardní způsoby vykazování majetku v obci v průběhu let 1998-2002, což bylo předmětem šetření policie ČR. Hodnocení majetku závisí na samosprávné činnosti, na rozvojových prioritách obce apod. Z výše uvedených důvodů je proto nemožné stanovit pevná kritéria pro hodnocení majetkové bonity.⁴⁹ Obec (zastupitelstvo obce) musí sama zvažovat konkrétní důležitost každé položky v souladu s prioritami stanovených ve strategických dokumentech.

5.3.3 Rozvojová bonita

Předpoklady obce k rozvoji nemusí zcela odrážet skutečné rozvojové aktivity. Obec by měla umět nalézt svoji vlastní jedinečnost, která ji odliší od ostatních obcí. Cílem je zjistit, co obce dokážou s tím málem, co mají. Vnější vlivy jsou dlouhodobě pevně dané a možnost jejich ovlivnění ze strany obce je minimální. Patří mezi ně zejména umístění obce

⁴⁹Halásek, D., *Analýza ekonomické připravenosti obcí a jejich možnosti řešit své rozvojové potřeby*. Brno, 2005

v daném regionu. Za důležité ukazatele vnější bonity lze považovat ty, které by mohly v budoucnu výrazně ovlivňovat danou obec. Patří mezi ně: přítomnost podniků a podnikatelů, ráz krajiny, dopravní poloha, vybavenost obce technickou a sociální vybaveností. Za důležité ukazatele vnitřní bonity byly vybrány tyto: existence územního plánu, spolupráce s jinými subjekty, poměr úspěšných a zamítnutých žádostí o projekty, programový dokument obce.

Podnikatelské subjekty

Na začátku roku 2009 bylo obci 127 podnikatelských subjektů. Což je pouze statistické číslo, aktivních jich je necelá polovina. Z toho pracovalo v zemědělství, lesnictví a rybolovu 11, v průmyslu 37, ve stavebnictví 16, v dopravě 7, v obchodě, prodeji a oprav motorových vozidel, spotřebního zboží a pohostinství 33, v ostatních obchodních službách 8, veřejná správa a obrana 4, v ostatních veřejných, sociálních a osobních službách 11 podnikatelských subjektů. Podle právní formy a statistiky bylo v obci 99 živnostníků, 7 samostatně hospodařících rolníků, 5 obchodních společností, 1 státní a 1 družstevní organizace, 1 zemědělský podnikatel a 1 svobodné povolání.

V obci se nachází následující průmyslová výroba: Největším průmyslovým podnikem je společnost TARMAC CZ a.s., která provozuje těžbu čediče v lomu Smrčí. Výroba čedičové drti je v objemu cca 180 tisíc tun ročně. Stávající dobývací prostor umožní těžební činnost na dalších cca 15 let. Paralelně provozuje v obci těžební činnost společnost PROSKAM s. r. o (lom Proseč). Vydatnost ložiska ve stávajícím dobývacím prostoru je dalších cca 20-30 let.

Také se zde nachází menší stavební firma Nejedlo, Areál živočišné výroby Smrčí a Záhoří jih a Záhoří sever, kde se dohromady nachází 425 dojnic a 30 telat. V územním plánu se nepředpokládá výraznější rozšiřování zemědělské výroby. Dále jsou v obci zastoupeni pouze drobní podnikatelé, převážně výroba skla, broušení perlí, mačkání skla, výroba skleněných figurek, kadeřnictví a autoopravář.

V území pěti osad jsou příznivé podmínky pro živočišnou a zemědělskou výrobu. Po celém území se vyskytuje větší množství zalesněných oblastí, převážná část pozemků je dobře dostupná. Z toho vyplývá poměrně dobrá dostupnost těžkou mechanizací. Travní plochy jsou využívány jako pastviny pro skot. Na území obce se nachází⁵⁰ 181 ha lesa, v němž se v souladu s lesním hospodářským plánem provádí běžná probírka a dosadba. Zemědělská půda zabírá 542 ha, na zahrady připadá 21 ha, na zastavěné plochy 11 ha, orná půda 293 ha, trvalé travní porosty 226 ha, vodní plocha 6 ha a zbylých 113 ha ostatní plochy. Rostlinná výroba je pouze druhotná, pro vlastní výrobu krmných směsí. Živočišná výroba má největší podíl na zemědělské činnosti v této oblasti.

Spolupráce s jinými subjekty

Účelem svazku obcí je ochrana společných zájmů, zmnožení sil a finančních prostředků při prosazování záměrů a zajišťování všestranného rozvoje členských obcí svazku a rozvoje jejich území.⁵¹ Obec Záhoří je členem mikroregionu Kozákov (MRK) a místní akční skupiny (MAS) Kozákov. MRK vznikl v roce 1999 v situaci, kdy v okolním prostoru byla sdružení obcí již založena. Na geografickém prostoru tak zbylo nezařazené území. To mělo v porovnání s okolními obcemi menší rozlohu, ale velký počet obyvatel, protože zahrnovalo téměř desetitisícové okresní město Semily. Spolupráce obcí je dnes velmi žádoucí. V územním rozvoji je mnoho společných zájmů, které je MR schopen řešit účinněji, než jednotlivá obec. Malé obce mají přirozenou spádovost do Semil za pracovními příležitostmi a službami. Pro veřejnou správu na území MR je hlavním úkolem zajištění infrastruktury, vybavenosti území a dopravní dosažitelnosti a bezpečnosti.

Obce tvořící MRK se dohodly na realizaci projektu, který podpoří do budoucna rozvoj cestovního ruchu, a to vybudování a obnovu cyklotras. Ty se nacházejí na katastrech všech třech obcí a podporují tím oživení svého území. Návrhy dalších společných projektů se zaměřují na rozvoj informatiky, propagaci, životního prostředí, infrastruktury, podpory podnikání, kultury a zemědělství.

⁵⁰ Místní obecní statistika obce Záhoří k 31.12.2008

⁵¹ www.kozakov.cz/dokumenty.html

Obec spolupracuje s firmou TARMAC CZ a.s. v oblasti životního prostředí. Při těžbě čediče dochází k ovlivňování a znečišťování okolní krajiny a přírody. Těchto aspektů si je firma vědoma, a proto se její vedení v souladu s podmínkami a dohodou OÚ Záhoří snaží v maximální míře pečovat o krajinu tak, aby území zasáhnutá těžbou byla v rámci zpracovaných projektů revitalizace (tvorby a ochrany životního prostředí a krajinné ekologie) navracena zpět k přírodě a dopady těžební činnosti na okolí byly minimalizovány. Firma má za povinnost pravidelně monitorovat hladinu hluku a obnovovat protihlukové bariéry, které zamezují šíření nepříjemných zvuků způsobených těžbou. V prašném období musí firma zajistit kropení vozovky každý týden.

Firma PROSKAM s.r.o. se příliš neangažuje ve spolupráci s obcí, jelikož se nachází na okrajové části katastrálního území, mimo zastavěnou část obce.

Krajina

Obec se nachází v klidné krajině pod horou Kozákov, která je cílem mnoha turistů. V okolí jsou vybudované cyklostezky a rozsáhlá síť značených stezek pro pěší turistiku (Riegrova stezka). Nově je opravená silnice III. třídy na Kozákov, která byla léta v katastrofálním stavu. Ve všech osadách se nacházejí zrekonstruované zvoničky, které dotvářejí malebný ráz venkova a představují kulturní památky místního významu. Z ložisek nerostných surovin se v oblasti obce Záhoří nachází čedič, největší světové naleziště olivínů, malý zdroj antracitu, grafit a měděná ruda.

Okolí je bohaté na přírodní (geopark a chráněná krajinná oblast Český ráj) a historické památky: hora Kozákov s rozhlednou a lyžařským vlekem, skalní města, hrady a zámky v Českém ráji, muzea, Bozkovské jeskyně, koupaliště v Železném Brodě a Chuchelně. Ubytovací kapacity jsou omezené, v obci je pouze jeden provozovatel. V budoucnu je třeba vytvořit místa pro sportovní a rekreační využití a tím napomáhat vytvářet podmínky pro relaxaci a odpočinek obyvatel.

Programový dokument

Zastupitelstvo obce Záhoří ke konci roku 2008, usnesením č. 69/08, schválilo aktualizaci Programu obnovy venkova (POV) na rok 2009 – 2012. Dokument je otevřený a obec předpokládá, že se bude modelovat podle finanční situace veřejných rozpočtů. Aktualizace⁵² navazovala na základní programový dokument POV ze dne 20.12.1999, 18.2.2004, 13.12.2006, 12.12.2007 a uvádí jej do souladu s předpokládanými možnostmi obce. Na rok 2010 se dle POV připravují největší projekty jako: posílení vodního zdroje cca za 20 mil. Kč, rekonstrukce budovy obecního úřadu, technické zázemí za 20 milionů korun a obnova návsi Smrčí za 3 mil. Kč. Vzhledem k tomu, že je obec zcela odkázána na získání dotačních prostředků, aby mohla potřebné akce realizovat, očekává se, že v případě neuskutečnění akce v daném roce, se přesune na rok či léta příští.

Územní plán

Územní plán⁵³ je druh studie, která si klade za cíl racionalizaci prostorového a funkčního uspořádání území v krajině a jejího využití. V ČR je vyhotovován na základě stavebního zákona 183/2006 Sb. a schvaluje ho zastupitelstvo obce.

Cílem ÚP v obci Záhoří bylo vytvoření základního nástroje pro řízení a regulaci funkčního a prostorového uspořádání území obce. Cílem rozvoje území je provázanost funkčního využití ploch bez vzájemných střetů a vytvoření předpokladů zajištění trvalého souladu jeho přírodních, civilizačních a kulturních hodnot. Obec neměla až do roku 2005 zhotovenou žádnou verzi ÚP. Podnět k vypracování územního plánu vycházel ze stavebního zákona.⁵⁴ Při žádání o dotace je podmínkou, aby byl územní plán zhotovený. Tím se zjistí, zda investiční akce jsou v souladu s rozvojem obce a územním plánem. Ten se aktualizoval od svého vzniku jednou, a to v roce 2009 kvůli přípravě na projekt opravy silnice III. třídy ze Záhoří do Chuchelny.

⁵² Interní dokumenty obce Záhoří – aktualizace POV 2009-2012

⁵³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Územní_plán

⁵⁴ 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu

Dopravní poloha

Obec leží mimo hlavní dopravní trasy. Výraznou lokální zátěž v osadě Smrčí představuje nákladní automobilová doprava provozovaná ve vazbě na těžbu v lomu. Obcí Záhoří prochází silnice II. a III. třídy. Kromě uvedených silnic se zde nachází velké množství místně-účelových, zemědělských a lesních cest, které slouží zemědělské a lesní výrobě. Některé je nutno dle Územního plánu (ÚP) z roku 2005 zpevnit asfaltovým povrchem. Dobrý stav komunikací je nutný pro rozvoj obce. V území se nacházejí následující silnice: ze Železného Brodu do Semil II/292 a dále tři silnice III. třídy. V současné době je naprosto zdevastovaný stav komunikace III/2921, 2922, Semily – Železný Brod přes Chuchelnu a Záhoří. Vedení obce již čtvrtým rokem žádá správce této komunikace a investora (Krajská správa silnic Libereckého kraje) o zařazení této komunikace do plánu realizace rekonstrukce.

Až v roce 2010 obec obdržela příslib celkové rekonstrukce komunikace. Vzhledem k tomu, že je jedná přibližně o investici ve výši 50mil., investor zpracoval projektovou dokumentaci a podal žádost na čerpání finančních prostředků z Fondu regionálního rozvoje. Bude-li žádosti vyhověno, realizace se uskuteční 2010/2011. Zároveň s touto stavbou dojde k vybudování návsi v osadě Smrčí.

Realizací této akce má obec šanci stát se lukrativnější zejména v oblasti cestovního ruchu a zvýší se i prestiž obce. Zastávky autobusů jsou umístěny v Záhoří – Smrčí, Záhoří – Dlouhý, Záhoří – Pipice, Záhoří a Záhoří dolina. Frekvence spojů je v současné době vyhovující. Obcí procházejí následující autobusové spoje:

- Jilemnice – Semily – Železný Brod
- Vysoké nad Jizerou – Semily - Praha
- Železný Brod – Semily
- Semily – Desná v Jizerských horách
- Lomnice nad Popelkou – Liberec

Parkování a garážování vozidel je možné pouze na pozemcích rodinných domů a chat. Jako nevyhovující v obci je považováno parkoviště u obecního úřadu ve Smrčí, kde zároveň má zastávku i autobus. Při rekonstrukci komunikace III/2921, 2922 je také v plánu realizace úpravy autobusového zálivu (rozšířená část silnice pro nástup a výstup cestujících z autobusu) se zastávkou. S touto úpravou bude vyřešen i problém s parkovacími místy.

Vybavenost obce

Co se týče technické vybavenosti obce, nachází se zde obecní vodovod, plynofikace, požární hydrant a požární nádrž. Vytápění v obci je řešeno individuálním způsobem. Největší podíl má plynové vytápění a elektrické přímotopy, dále kotle na tuhá paliva. Byla také provedena plošná plynofikace všech osad s výjimkou Proseče. Centralizované vytápění není zatím uvažováno. V obci byl zaveden bezdrátový internet a díky vysílači na Kozákově je zde silný mobilní signál.

Zajištění občanské vybavenosti je značně problematické. A to zejména kvůli absenci lékaře, policie, pošty, banky či bankomatu. V obci se nachází obecní úřad, mateřská škola, smíšené potraviny ve Smrčí, pět hřišť, tři hřbitovy, dobrovolný hasičský sbor Smrčí, tři sokolovny mající tělocvičny, kde se schází sdružení Sokol. Prostor sokoloven je využíván také ke kulturním účelům. Na obecním úřadě se též nachází veřejná knihovna s bezplatným internetem, Czechpoint a galerie profesora Hrachy. Ze služeb je v obci zastoupeno kadeřnictví, tesařství, autoservis a zednictví. Obec Záhoří lze charakterizovat jako podprůměrně občansky vybavenou se silnou vazbou na města Železný Brod a Semily, která se bude zřejmě v budoucnu prohlubovat.

Žádosti o projekty

U tohoto ukazatele bude zjišťována úspěšnost v žádání o poskytnutí dotace a procentuální spoluúčast na těchto projektech. Obci se v roce 2009 podařilo realizovat téměř všechny projekty, o které bylo žádáno. Každá fáze projektu má striktně daná pravidla, která jsou

příjemci dotace povinni dodržovat. Pro úplnost uváděných informací v této části je důležité upozornit na kvalifikovaný a zodpovědný přístup vedení obce v průběhu zpracovávání žádostí, realizace akce a zejména závěrečného vyúčtování. Obec má jedinou neuskutečněnou žádost z roku 2009. Žádost se týká projektu „Rekonstrukce prodejny v Záhoří, část Smrčí“ s rozpočtem 1.900.000 Kč, který je však stále v jednání a je přesunut do roku 2010 či let následujících. Úspěšnost realizace projektu je závislá na získání dotačních prostředků s max. vlastním podílem 40% a možností čerpání prostředků průběžně z dotačního účtu. Pro Záhoří není možné financování celé akce z vlastních zdrojů a obdržení dotace až po schválení uznatelných položek.

Tab. 21 Projekty (rok 2009⁵⁵)

Název projektu	dotace v Kč - (%)	vlastní prostředky v Kč - (%)	investiční (IN) neinvestiční (NIV)
Nákup přívěsu	40 000 - 60%	26 700 – 40%	IN
Nákup dopravního automobilu pro hasiče Záhoří	192 000 – 60%	128 000 – 40%	IN
Nákup ochranných a technických prostředků pro hasiče	59 000 – 58,4%	42 103 – 41,6%	NIV
Financování školení na odbornou způsobilost JSDHO Záhoří	6 250 - 45%	7 650 – 55%	NIV
Oprava místních komunikací obce Záhoří, osada Záhoří a Dlouhý	200 000 – 60,92%	128 297 – 39,08%	NIV
Zpracování územního plánu Záhoří – etapa Návrh	100 000 – 32%	210 590 – 68%	IN
Obnova veřejné zeleně – hřbitov Záhoří	60 000 – 79,4%	15 591 – 20,6%	NIV
Obnova osvětlení a podlahové krytiny v MŠ Záhoří	180 000 – 99,6%	736 – 0,4%	NIV
Realizace projektu CzechPoint	43 460 – 85%	7 670 – 15%	NIV

Pramen: interní materiály OÚ Záhoří

⁵⁵ čerpáno z OÚ Záhoří, složka „Projekty za rok 2009“

Vedení v obci Záhoří se mohlo přesvědčit, že se nejedná pouze o formální záležitost. V letech 2000-2002 obec realizovala investiční akce plynofikace a stavby vodovodu. Situace se ovšem začala stávat složitější. Bylo to dáno zejména tím, že zpracování žádosti, realizace a závěrečné vyúčtování proběhlo v období do roku 2002. Avšak kontrola Finančního úřadu v Semilech na akci plynofikace proběhla 2004-2005 a na akci vodovod 2005/2006. V této době bylo zcela jiné složení zastupitelstva, nová starostka i účetní. Byly zjištěny závažné chyby a nedostatky v nedodržování zákona č. 218/2000Sb., o rozpočtových pravidlech a z. č. 337/1992 Sb., o pravidlech hospodaření s rozpočtovými prostředky České republiky a obcí v České republice. Na základě výsledku rozsáhlé kontroly Finančním úřadem byl vydán:

pro akci plynofikace

- platební výměr č. 16/2005 na odvod neoprávněně použitých prostředků státního fondu republiky ve výši 1.818.000,-Kč (20786/05/258980/5189)
- platební výměr č. 17/2005 na penále za neoprávněné použití prostředků státního fondu republiky za období od 16.1.2001 do 9.5.2005 ve výši 1.818.000,-Kč (č.j. 20787/05258980/5189)
- platební výměr č. 18/2005 na odvod za porušení rozpočtové kázně ve výši 1.687.950,-Kč (č.j. 20788/05/258980/5189)
- platební výměr č. 19/2005 na penále za porušení rozpočtové kázně ve výši 1.624.563,-Kč (č.j. 20814/05/258980/5189)
- splatnost platebního výměru č. 16,18/2005 ve lhůtě 30 dnů ode dne doručení tohoto platebního výměru
- splatnost platebního výměru č. 17/19/2005 v náhradní lhůtě patnácti dnů ode dne doručení platebního výměru

pro akci vodovod

- platební výměr č.8/2006 na odvod za porušení rozpočtové kázně ve výši 4.377.000,-Kč (č.j. 23029/06/258980/5189)
- platební výměr č.9/2006 na penále za porušení rozpočtové kázně za období od 2.4.2003 do 18.4.2006
- splatnost platebního výměru č.8/2006 ode dne doručení tohoto platebního výměru

- splatnost platebního výměru č.9/2006 v náhradní lhůtě patnácti dnů ode dne doručení platebního výměru
- úhrada celkem: 15.470.581,-Kč !!

Obec s ročním rozpočtem 5,4mil (rok 2005) a 6,1mil (rok 2005) se dostala do situace, kdy měla vrátit celkovou částku 15.470.581,-Kč. Paradoxem celé situace bylo, že stavby se zrealizovaly, obec se zadlužila až do roku 2014 a byla povinna vrátit 15.470.581,-Kč. Předchozí management, zodpovědný za vzniklý stav, byl mimo dosah zodpovědnosti a veškeré právní plnění měla obec, bez ohledu, kdo je v čele jako statutární zástupce. Finanční úřad má povinnost vymáhat dlužnou částku a obec je povinna platit. Tudíž vlivem nezodpovědného ekonomického chování předchozího vedení v jednom volebním období musí vše řeší současné vedení již osmým rokem.

V této tíživé situaci byla jedinou nadějí před zánikem obce žádost přímo k ministru financí ČR, v jehož kompetenci je žádost posoudit, vyhovět či zamítnout. Po velmi náročných jednáních přímo na ministerstvu, obec obdržela rozhodnutí (č. 52/76 173/2005.525, č.52/79 286/2005-525, č. 43/56 180/2006-434), kterými se veškeré odvody a penále uložené Finančním úřadem promíjí.

Tento, téměř extrémní případ, poukazuje na důležitost, kvalitu a zodpovědnost lidského faktoru, který je nepostradatelný z hlediska řízení v obci. Může buď obci výrazně pomoci při jejím rozvoji, nebo zcela stáhnout ke dnu.

5.4 SWOT analýza obce Záhoří

Záměrem této kapitoly je odhalení a současně vzájemné porovnávání vnitřních silných a slabých stránek a vnějších podmínek působících na obec. Obci budou výsledky sloužit jako podklad pro další rozhodování, které by mělo směřovat k rozvoji v obci. Podstatou následujících analýz je identifikace faktorů, které ovlivňují rozvoj Záhoří, tj. problémů, potenciálu či nevyužitých zdrojů. Na identifikaci hlavních problému budou porovnány silné a slabé stránky obce spolu s vnějšími příležitostmi a hrozbami.

Obr. 11 Obecné návrhy řešení pomocí swot analýzy

Pramen: www.podnikatel.cz/clanky/rizika-a-prilezitosti-odhali-swot-analyza/

Na obrázku jsou pomocí šipek naznačeny směry k řešení problémů. Silné stránky by se měly rozvíjet na úkor těch slabých. Příležitosti by se měla obec snažit využít a tím zmírnit hrozby v budoucnu.

Základní údaje jsou čerpány z již uvedených informací v rozvojové bonitě a socioekonomických ukazatelů. Jelikož žádnou podobnou analýzu obec dosud neměla, vznikala SWOT analýza na základě konzultace s paní starostkou a paní účetní. Uvedené informace budou sloužit nejen vedení obce, ale také samotným občanům žijícím v obci, aby si i oni uvědomili silné stránky místa, kde žijí a snažili se mírnit hrozby, které by v obci mohly nastat. Například svým slušným jednáním, sociální aktivitou, pomocí při brigádách apod.

Tab. 22 Základní SWOT analýza obce Záhoří

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • Atraktivní poloha za horou Kozákov, pohledová malebnost • Dopravně dostupná poloha, blízkost měst a hranic s Polskem • Stabilní růst rozpočtu obce a schopné vedení obce • Možnost realizace záměrů malého rozsahu z vlastních zdrojů; snižující se zadluženost obce • Rozvojové plochy pro další výstavbu • Lidský potenciál • Centrum Czechpoint • Vhodné podmínky pro rozvoj podnikání 	<ul style="list-style-type: none"> • Zhoršený stav dopravní infrastruktury obce • Celkový vzhled obce ovlivněný špatným technickým stavem některých budov • Podprůměrný stav občanské vybavenosti • Nedostatečná infrastruktura cestovního ruchu a volného času a nedostatek informovanosti o jejích možnostech • Omezené interní finanční zdroje obce pro realizaci větších projektů • Vysoká nezaměstnanost přes 13%
Příležitosti	Ohrožení
<ul style="list-style-type: none"> • Poloha v dosahu regionálních center • Možnost získání zdrojů financí z dotačních fondů pro rozvoj obce • Oblast Českého ráje a podkrkonoší jako prioritní oblast cestovního ruchu • Napojení obce na síť cyklostezek • Cílená propagace obce • Zlepšení nabídky sportovních zařízení a volnočasového vyžití v obci • Financování záměrů, které obci přinášejí přidanou hodnotu a podporují její rozvoj • Udržení kvalitního životního prostředí v obci, citlivá péče o krajinu • Využití místních obnovitelných zdrojů • Turisticky zajímavá lokalita vhodná pro aktivity krátkodobého cestovního ruchu 	<ul style="list-style-type: none"> • Omezené množství pracovních příležitostí zejména pro absolventy škol • Stárnutí obyvatelstva obce • Nižší komunitní aktivita obyvatel • Limitovaná kapacita technické infrastruktury (el. energie, zdroj vody) ve vztahu k rozvoji obce

Obec v současné době nejvíce ohrožuje omezená kapacita zdroje vody a elektrické energie. Jako příležitost se v obci jeví rozšíření cyklostezek a v budoucnu orientace na obnovitelné zdroje a biopaliva. Špatný technický stav některých budov je stále slabou stránkou a možná i důvodem nízké turistiky. Mezi nejsilnější stránky patří volné plochy pro další výstavbu domů a snižující se zadluženost díky aktivnímu vedení v obci.

5.4.1 Místní obyvatelé a občanská vybavenost

Posuzované oblasti: Občanská vybavenost obce - dostupnost veřejných služeb, vzdělávací, zdravotnická a sociální infrastruktura v obci, možnosti trávení volného času.

Tab. 23 Lidské zdroje a občanská vybavenost v Záhoří

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none">• Nově zrekonstruovaná MŠ a víceúčelové hřiště• Dostupnost středního (Semily, Železný Brod, Turnov) i vysokého (Liberec) školství v nedalekých sídelních centrech• Galerie a knihovna v obci• Veřejně dostupný internet (v přízemí budovy OÚ v knihovně)• Webové stránky, zpravodaj – informace o dění v obci• Vhodné podmínky pro rozvoj nové výstavby• Tradice individuálního bydlení	<ul style="list-style-type: none">• Omezená nabídka volnočasových aktivit pro mladé, nízká motivace pro zapojení• Migrace zejména mladých lidí a lidí s vyšším vzděláním do větších sídel• Absence 1. a 2. stupně ZŠ, nutnost dojíždění dětí• Absence lékaře a pošty v obci• Soukromé vlastnictví většiny chátrajících budov• Omezený zájem občanů na udržování a rozvoji vzhledu obce
Příležitosti	Ohrožení
<ul style="list-style-type: none">• Růst počtu obyvatel díky nové výstavbě• Rozšíření volnočasových aktivit (kulturní, vzdělávací, sportovní) - podle cílových skupin: děti, mládež, dospělí, ženy, senioři• Vybudování oddechové zóny, parku• Rozvoj a spolupráce jednotlivých spolků v obci, podpora vzniku dalších• Využití dotací na financování obnovy a výstavby občanské vybavenosti obce i rozvoje lidských zdrojů• Větší zapojení obyvatel do veřejného života obce• Rostoucí zájem o bydlení na venkově• Relativně početná skupina předškolních žáků	<ul style="list-style-type: none">• Růst počtu obyvatel v neproduktivním věku• Sociálně-patologické vlivy společnosti na děti a mládež• Zastaralý stav obecních objektů• Absence zajištění bezpečnosti v obci• Omezená nabídka sociálních služeb v obci• Zánik spolků a zájmových sdružení vlivem nedostatečného zájmu obyvatel• Nedostatečná komunikace, občasné negativní projevy v chování místních občanů (vandalství, nedodržování etických pravidel)• Nedostatečná znalost obce a jejích atraktivit

Kvalitní lidské zdroje jsou pro takto malou obec klíčové, a pokud budou i nadále tvořit silnou stránku, bude se moci obec značně rozvíjet. Výraznou slabou stránkou je podprůměrná občanská vybavenost, příležitost je získání dotačních titulů a ohrožením do budoucna by se mohl stát nezájem a stárnutí obyvatel.

5.4.2 Podnikatelské prostředí

Posuzované oblasti: Ekonomické ukazatele – počty podnikajících subjektů na území obce, ekonomická aktivita obyvatel, míra nezaměstnanosti.

Tab. 24 Podnikatelské prostředí v Záhoří

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none">• Dobré podmínky pro rozvoj malého a středního podnikání• Zvyšující se počet podnikatelských subjektů (od roku 2005 se jejich počet zvýšil o 7 podnikatelských subjektů)• Přítomnost dvou významných průmyslových firem Tarmac CZ a.s., a Proskam s.r.o.• Podpora podnikání v obci• Dostatečná základna ekonomicky aktivních obyvatel v obci a okolí• Zázemí pro rozvoj ekonomických aktivit, služeb i zemědělství	<ul style="list-style-type: none">• Omezené příležitosti ke zvyšování odborných způsobilostí v obci a jejím okolí• Vysoký počet občanů se základním vzděláním, nízký podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel• Poměrně vysoká nezaměstnanost vůči průměru v Libereckému kraji• Značná vyjížďka obyvatel za prací• Absence některých služeb v obci (řeznictví, pekárna, drogerie, větší sortiment služeb) - možno chápat i jako příležitost pro vstup podnikatel
Příležitosti	Ohrožení
<ul style="list-style-type: none">• Rozvoj počítačové gramotnosti• Informovanost o možnostech čerpání dotací z různých zdrojů• Angažovanost místních podnikatelů na dalším rozvoji obce, rozvoj spolupráce veřejného a soukromého sektoru (PPP)• Větší orientace na cestovní ruch a související služby• Možnost využití zemědělských ploch pro pěstování biomasy (biopaliva)	<ul style="list-style-type: none">• Vnější ekonomické vlivy (zdražování, daňové reformy, pokles ekonomiky ČR)• Změny v profesní struktuře a požadavcích na zaměstnance• Úbytek občanů v produktivním věku, růst ekonomicky neaktivní složky obyvatel• Odliv už tak málo kvalifikované pracovní síly• Nízké využívání dotací u podnikatelských subjektů (zemědělství)

Mezi silné stránky patří především přítomnost dvou průmyslových firem a dobré podmínky pro podnikání s příležitostí pěstování biomasy. Vysoká nezaměstnanost a nižší vzdělání obec považuje za svoje slabé stránky a mohlo by ji do budoucna ohrozit též snížení počtu obyvatel v produktivním věku a vnější ekonomické vlivy.

5.4.3 Dopravní a technická vybavenost obce

Posuzované oblasti: Infrastruktura obce – dopravní (komunikace, chodníky, parkovací plochy) a technické (kanalizace, vodovod, plynovod) zázemí obce.

Tab. 25 Dopravní a technická vybavenost obce Záhoří

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none">• Dobrá dostupnost i obslužnost (i v zimním období)• Snadná průjezdnost obcí• Spojení se sídelními centry – Liberec, Turnov, Semily, Železný Brod• Dosažitelnost rychlostní komunikace• Bezdrátový internet v obci• Dostupné telekomunikační služby díky vysílači na Kozákově• Dobré zázemí prvků technické infrastruktury (napojení na plynovod, vodovod)	<ul style="list-style-type: none">• Nedostatečné možnosti parkování na úzkých místních komunikacích• Ztížená dopravní obslužnost na místních komunikacích (malá šířka, nepřehledné křižování)• Zhoršený stav místních komunikací• Absence komplexního řešení kanalizace v obci, napojení na čističku odpadních vod (ČOV)
Příležitosti	Ohrožení
<ul style="list-style-type: none">• Modernizace a údržba současné infrastruktury• Využití dotací z evropských, národních či krajských prostředků na financování obnovy a výstavby nových prvků dopravní a technické infrastruktury obce	<ul style="list-style-type: none">• Rostoucí automobilismus – nutnost budování, rekonstrukce, údržby komunikací• Vysoká rychlost projíždějících vozidel• Nedostatek zdrojů na údržbu a nutné opravy místních komunikací• Nedostatečná kapacita el. energie a dodávek vody ve vztahu k rozvoji obce• Snížení kapacity vlastního zdroje vodovodu a tím omezení zásobování z veřejného vodovodu

V Záhoří je dobrá dopravní dostupnost a pravidelné autobusové spoje s průměrnou technickou vybaveností. Mezi slabé stránky patří zhoršený stav místních komunikací, hrozbou je nedostatek finančních zdrojů na opravy komunikací, která by mohla být minimalizována díky příležitosti na získání dotací na zlepšení technické vybavenosti.

5.4.4 Potenciál cestovního ruchu a životní prostředí (ŽP)

Posuzované oblasti: Atraktivita obce pro cestovní ruch, odpadové hospodářství, ekologické zátěže

Tab. 26 Cestovní ruch a ŽP v Záhoří

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • Příjemné prostředí obce – blízkost hor i větších měst • Značená turistická a cyklistická trasa procházející katastrem obce • Poloha obce v podhorské krajině obklopená lesy a úrodnou půdou • Dostatečná informační struktura pro cestovní ruch (tabule, mapy, označení zajímavostí v okolí) • Relativně čisté ovzduší v topné sezóně díky plynofikaci • Neexistence významných ekologických zátěží • Kvalitní svoz komunálního odpadu 	<ul style="list-style-type: none"> • Omezený potenciál pro rozvoj cestovního ruchu v obci • Nedostatečná kapacita ubytovacích služeb • Relativně malé zapojení občanů do procesů plánování v obci • Mizivé využití alternativních zdrojů energií • Nedořešená likvidace odpadních vod (kanalizace, ČOV) • Nedostatečná propagace obce a jejích aktivit
Příležitosti	Ohrožení
<ul style="list-style-type: none"> • Rozšíření cyklostezky ve spolupráci s MR Kozákův • Rozvoj cestovního ruchu - poskytování zázemí, občerstvení pro návštěvníky a cykloturisty projíždějící obcí • Využití tradičního zemědělského území i tradice práce v zemědělství pro rozvoj agroturistiky • Využití zkušeností dalších obcí popř. měst účasti v rozvojových sdruženích • Rozšíření nabídky atrakcí v obci (historické, turistické, volnočasové) • Vybudování splaškové a dešťové kanalizace • Růst zájmu obyvatel o ochranu ŽP • Ekologická osvěta obyvatel 	<ul style="list-style-type: none"> • Nezájem návštěvníků o lokalitu a neznalost atraktivit obce • Postupující ztráta zájmu občanů o věci veřejné, nízká úroveň spolupráce obce s občanskou veřejností • Zanedbání péče o okolní lesy • Nárůst automobilového provozu a následné zhoršení kvality ŽP • Nebezpečí vzniku černých skládek v obci

Obec Záhoří má velký potenciál pro cykloturistiku a agroturistiku. V minulosti se zde nevyskytovaly žádné ekologické katastrofy, i přes těžbu čediče v lomu Smrčí. Nedostatečná propagace je stále slabou stránkou.

Závěr

Úkolem každé obce je zajištění základní vybavenosti pro obyvatelstvo s přihlédnutím na své finanční možnosti. Rozvoj je pro každou obec či město důležitým aspektem. Jedině tak může držet tempo s ostatními obcemi, které usilují o svůj rozvoj, vytvoření vhodných podmínek pro podnikání a tím i udržení pracovních příležitostí.

Cílem této diplomové práce bylo identifikovat nejdůležitější faktory, které ovlivňují rozvoj malých obcí ve venkovském prostoru, a poté je zhodnotit na vybrané obci. Dílčím cílem bylo objasnit na konkrétní obci postup při bonitě obcí a provést její swot analýzu. Dále poukázat na důležitost schopného managementu v obci a přiblížit problematiku spolufinancování projektů.

Faktory působící na obec lze rozdělit na ty, které obec může ovlivnit (podnikatelské zázemí, dopravní obslužnost, vzhled obce, technickou a občanskou vybavenost, spolkovou činnost) a faktory, které jsou neměnné a specifické pro určitou lokalitu. Daná obec by se je měla snažit využít ke svému rozvoji, jako tomu je v Záhoří. Ta má na svém území ložisko nerostných surovin. Na okraji obce se nachází čedičový lom, kde je ročně vytěženo cca 180 tisíc tun ročně. Těžbu této suroviny zajišťují dvě firmy, sídlící v Liberci. Obci náleží tzv. úhrada z dobývacího prostoru, která ročně posílí rozpočet o cca 300 tisíc korun. Další faktory, které obec neovlivní, ale může se je snažit maximálně využít, jsou: geografická poloha, lidské zdroje, klima, věková struktura obyvatelstva, historie.

Důkladnou analýzou (teoretickou i praktickou na konkrétním případě obce) lze konstatovat, že lidské zdroje jsou pro rozvoj malých obcí ve venkovském prostoru velmi důležité. Ovšem ani sebedokonalejší management se znalostí problematiky spolufinancování projektů, nedokáže posunout rozvoj dané obce dál, pokud nebude plně funkční i systém přerozdělování prostředků státního rozpočtu směrem k městům a obcím pro zajištění financování rozvoje.

V diplomové práci byl objasněn postup při hodnocení obcí, z hlediska finanční, majetkové a rozvojové bonity. Nejdůležitějším ukazatelem u finanční bonity byla dluhová služba,

kteřá vypovídá o schopnosti obce uhradit dluh. S ohledem na vzniklou situaci v Záhoří je nezbytné poukázat na fakt, že zadlužení obce se projevilo až v době, kdy se dluh začal intenzivně splácet, což bylo až za tři roky. I přesto, že bývalý starosta uzavřel v období 1998-2002 několik nevýhodných úvěrů, byla hodnota dluhové služby téměř nulová. Od roku 2003 dluhová služba rostla a v roce 2004 dosáhla své maximální hodnoty 20,4 %. Díky výpočtu vývoje hodnot dluhové služby je patrné, že se obci daří snižovat zadluženost. Tento ukazatel a nyní je ve výši 12,3%.

Na základě vývoje hodnot dluhové služby byl prokázán dílčí cíl týkající se důležitosti schopného vedení v obci. Obec Záhoří v současné době splácí úvěrové závazky a velmi aktivně se zapojuje do systému získávání dotačních prostředků, jak bylo uvedeno kapitole o rozvojové bonitě. U obce Záhoří bylo analýzou uskutečněných akcí zjištěno, že úspěšnost realizace projektu je závislá na získání dotačních prostředků s max. vlastním podílem financování 40% a možností čerpání prostředků průběžně z dotačního účtu.

V poslední části páté kapitoly byla vytvořena swot analýza, která bude obci sloužit jako vhodný podklad pro její rozhodování o budoucích projektech v nadcházejícím plánovacím období. Na základě použití této metody byly identifikovány silné stránky, které se obec bude snažit udržet, popř. rozvíjet a slabé stránky, které je nutné minimalizovat. Dále byly identifikovány možné příležitosti a hrozby do budoucna.

Mezi slabé stránky patří zhoršený stav místních komunikací a hrozbou je nedostatek finančních prostředků na tyto opravy. Zmíněná hrozba bude minimalizována díky možnosti získávání dotací na zlepšení technické vybavenosti. Nedostatečná propagace je stále slabou stránkou. Mezi silné stránky patří především přítomnost dvou průmyslových firem, jako hlavního zaměstnavatele, dobré podmínky pro podnikání s příležitostí pěstování biomasy a rozvoje cykloturistiky a agroturistiky. Kvalitní lidské zdroje jsou pro takto malou obec klíčové, a pokud budou i nadále tvořit silnou stránku, bude se moci obec rozvíjet. Pro obec je také výhoda, že se zde v minulosti nevyskytovaly žádné ekologické katastrofy.

Seznam použité literatury

Citace

BINEK, J. A KOL. *Venkovský prostor a jeho oživení*. 1. vyd. Brno: Georgetown, 2007. 140 s. ISBN 80-251-19-5

GALVASOVÁ, I. A KOL. *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. 1. vyd. Brno: Georgetown, 2007. 140 s. ISBN 80-251-20-9

HALÁSEK, D., PILNÝ, J., TOMÁNEK, P. *Určování bonity obcí*. Ostrava: VŠB – TU, 2002. ISBN 80-248-0159-0.

HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. 1.vyd. Praha: Horáček-Paseka, 2002. 352 s. ISBN 80-7158-409-3

KOLEKTIV AUTORŮ, *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*, 2.roz.vyd. Aleš Čeněk s.r.o., 2008. 455s. ISBN 978-80-7380-086-4

SVOBODOVÁ, H., GALVASOVÁ, I., CHABIČOVSKÁ, K., BINEK, J., HOLEČEK, J. *Synergie v rozvoji venkova*. 1. vyd. Brno: GaREP, 2009. 96 s. ISBN 978-80-904308-0-8

Bibliografie

BINEK, J. A KOL. *Venkovský prostor a jeho oživení*. 1. vyd. Brno: Georgetown, 2007. 140 s. ISBN 80-251-19-5

ČSÚ, Oddělení regionálních analýz a informačních služeb Liberec. *Postavení venkova v Libereckém kraji*. 1.vyd. Liberec. 2009. 128 s. ISBN 978-80-250-1939-9

DRUCKER, P. *Managing the non-profit organization*, 1st ed. First Harper Business edition, 1992. ISBN 0-06-016507-3

GALVASOVÁ, I. A KOL. *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. 1. vyd. Brno: Georgetown, 2007. 140 s. ISBN 80-251-20-9

HALÁSEK, D., PILNÝ, J., TOMÁNEK, P. *Určování bonity obcí*. Ostrava: VŠB – TU, 2002. ISBN 80-248-0159-0.

HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. 1.vyd. Praha: Horáček-Paseka, 2002. 352 s. ISBN 80-7158-409-3

KOLEKTIV AUTORŮ, *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*, 2.roz.vyd. Aleš Čeněk s.r.o., 2008. 455s. ISBN 978-80-7380-086-4

PEKOVÁ, J. *Hospodaření a finance územní samosprávy*, 1.vyd. Praha. NT Publishing, s.r.o, 2004. 375 s. ISBN 80-7261-086-4

PELKMANS, J. *European Integration Methods and economic analysis*, 2nd ed. Pearson Education Limited, 2001. ISBN 0-582-404-86-X

SVOBODOVÁ, H., GALVASOVÁ, I., CHABIČOVSKÁ, K., BINEK, J., HOLEČEK, J. *Synergie v rozvoji venkova*. 1. vyd. Brno: GaREP, 2009. 96 s. ISBN 978-80-904308-0-8

INTERNÍ MATERIÁLY Obecního úřadu v Záhoří

INTERNETOVÉ ZDROJE

BLATECKÁ, K. *Základní charakteristiky českého venkova*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. [cit. 13. 1. 2010] Diplomová práce. Dostupné z WWW:

< http://is.muni.cz/th/137827/esf_m/>

Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013. [online].

Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2008. [cit. 9.1.2010]. URL

http://www.mze.cz/attachments/NSP_SFC.pdf.

Operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ [online]. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2004. [cit. 6. 2. 2010]. Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/files/file3555.doc>

PĚLUCHA, M. *Rozvoj venkova* [online]. Praha: IREAS, 2006. 162 s. [cit. 4. 5. 2010] ISBN 80-86684-42-3. Dostupné z WWW: http://www.europedirect.cz/portal/soubory/dokumenty/publikace_rozvoj_venkova.pdf.

PERLÍN, R. *Venkov, typologie venkovského prostoru* [online].c1998, [cit. 2. 5. 2010]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/odbor/reforma/perlin.pdf>

Program rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013. [online]. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2008. [cit. 7. 2. 2010]. URL <http://www.mze.cz/User-Files/File/EAFRD/PRV%20zmny%20listopad2008.pdf>.

Statistická ročenka České republiky 2009 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009 [cit.2010-03-20]. Dostupný z WWW:<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/10n1-07-2009>

www.businessinfo.cz

www.mmr-vyzkum.cz

LEGISLATIVA

Zákon č.128/200 Sb., o obcích

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu